

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Markéta Psotová

Alternativní tresty – trest obecně prospěšných prací

Bakalářská práce

Olomouc 2012

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Alternativní tresty – trest obecně prospěšných prací zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Tímto děkuji JUDr. Zdence Novákové, Ph.D. za její vstřícný přístup, cenné rady a připomínky při zpracování bakalářské práce.

Děkuji také studentům oboru Pedagogika – Veřejná správa, dále strážníkům Městské policie, příslušníkům Policie ČR, kteří mi poskytli potřebné informace v dotazníkovém šetření.

OBSAH

ÚVOD	6
1 POJEM TRESTU, JEHO ÚČEL A SMYSL, TRESTNÍ TEORIE	8
1.1 ÚČEL A SMYSL TRESTU	8
1.2 TRESTNÍ TEORIE	9
1.2.1 Retributivní (odplatná) teorie	9
1.2.2 Teorie odstrašení	9
1.2.3 Rahabilitační (nápravná) teorie	10
1.2.4 Eliminační (vylučovací) teorie	10
1.2.5 Smíšené teorie	10
1.3 TREST	11
1.3.1 Třídění trestů	11
2 ALTERNATIVNÍ TRESTY	13
2.1 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ	13
2.2 FILOSOFIE ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ	13
2.3 ŠIRŠÍ A UŽŠÍ POJETÍ ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ	14
2.4 HODNOCENÍ SYSTÉMU ALTERNATIVNÍCH OPATŘENÍ	14
2.4.1 Pozitiva	15
2.4.2 Negativa	15
2.5 VÝHODY OPROTI TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	16
3 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	17
3.1 ZAKOTVENÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU	17
3.1.1 Podmínky ukládání trestu obecně prospěšných prací	18
3.1.2 Omezení opětovného ukládání	19
3.1.3 Stanovisko pachatele k uložení trestu OPP	19
3.1.4 Zdravotní stav pachatele a možnosti uložení trestu	20
3.2 VÝMĚRA A OBSAH OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	21
3.2.1 Typy obecně prospěšných prací	22
3.3 POVINNOSTI ODSOUZENÉHO	23
3.4 PŘEMĚNA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	23
3.4.1 Přepoččet obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody	24
3.4.2 Výjimečné ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti	25

3.5 VÝKON TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	25
3.5.1 Projednání podmínek výkonu trestu.....	26
3.5.2 Kontrola výkonu trestu.....	26
3.5.3 Odložení a přerušování trestu, upuštění od výkonu trestu.....	27
3.6 ROLE OBCÍ, OKRESNÍCH ÚŘADŮ A JINÝCH SUBJEKTŮ	28
3.6.1 Obce.....	28
3.6.2 Okresní úřady.....	29
3.7 OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE JAKO TRESTNÍ OPATŘENÍ UKLÁDANÉ MLADISTVÝM	29
3.8 VÝHODY OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	30
4 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA.....	31
4.1 METODY PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	31
4.1.1 Probace.....	31
4.1.2 Mediace.....	32
4.2 HISTORICKÝ VÝVOJ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	32
4.3 POSLÁNÍ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	33
4.4 ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY.....	33
4.5 CÍLE PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	34
5 PRAKTICKÁ ČÁST - DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	36
5. 1 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	36
5. 2 VYHODNOCENÍ	36
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
I. Monografie	50
II. Odborné články	50
III. Právní předpisy	51
IV. Elektronické prameny	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	52
PŘÍLOHY	53

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila s ohledem na neustálou aktuálnost této problematiky. Neboť alternativní tresty (potažmo trest obecně prospěšných prací) představují v rámci českého trestního práva velmi významné řešení v rámci neustále rostoucí kriminality.

O alternativních opatřeních se diskutuje také v rámci neuspokojivých výsledků ve způsobu sankcionování trestných činů prostřednictvím uvěznění. Lze vypozařovat výrazné nevýhody spojené s nepodmíněným trestem odnětí svobody, neboť výchovné působení tohoto trestu na pachatele je nepostačující, neboť se přizpůsobuje vězeňskému prostředí, kde čerpá negativní vlivy, narušuje jeho sociální vazby a ztěžuje jeho návrat do společnosti. Další značnou nevýhodou je přeplnění věznic a s tím spojené vysoké náklady na výkon tohoto trestu. I proto je nutné stále hledat rychlejší a současně efektivnější způsoby řešení než je trest odnětí svobody, proto se staly alternativní tresty celosvětově uznávaným účinným řešením.

Rozmach těchto alternativ v systémech trestního práva lze vypozařovat ve druhé polovině 20. století, kdy se začaly více prosazovat myšlenky alternativního sankcionování trestných činů ve vyspělých zemích. Tyto změny se samozřejmě nevyhnuly ani našemu státu, po roce 1989 se nejprve přepracovaly socialistické zákony k obrazu demokratické země.

Od této doby se uskutečnila řada novelizací původního trestního zákona č. 140/1961 Sb., poslední takovou významnou změnou byla rekodifikace stávajícího zákona na počátku minulého roku, kdy vešel v platnost nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. s účinností od 1.1.2010. Nový trestní kodex zcela opouští komunistické chápání viny a trestu a zásadním způsobem mění a modernizuje české trestní právo, je svou koncepcí moderní a suverénní normou evropského typu. Touto rekodifikací byla přijata řada významných novinek a změn, mimo jiné byla posílena úloha alternativních trestů, kdy nebyl samozřejmě opomenut trest obecně prospěšných prací, kterým se budeme v další části práce věnovat blíže.

Cílem mé práce bude pokusit se shrnout dostupné informace o právní úpravě trestu obecně prospěšných prací a jejich uskutečňování v praxi. V praktické části se pak pokusím zjistit pomocí dotazníkového průzkumu povědomí o tomto trestu u tří skupin obyvatelstva (studenti oboru Pedagogika – Veřejná správa, strážníci Městské policie, příslušníci Policie

ČR) zejména v oblasti jak si myslí, že jsou informovány o tomto tématu a kde tyto informace získaly a následně je porovnáám.

Nejprve se však pokusím zaměřit na problematiku nastíněním souvisejících témat jako je vysvětlení pojmu trest, jeho účelu a smyslu, teorie trestání. Dále se pak budu věnovat tématice alternativních trestů, jejich výhodám oproti trestu odnětí svobody, poté přijde na řadu samotný trest obecně prospěšných prací, kterému budu věnovat největší část této práce. Její součástí bude obecná charakteristika tohoto trestu, historie jeho zavedení, dále pak jeho vyměření, obsah, výkon, přeměna a povinnosti odsouzeného, neopomenutelná bude tématika mladistvých. Samostatnou kapitolu na závěr pak bude tvořit Probační a mediační služba ČR.

Před samotným zpracováním této práce budu pracovat s veškerými dostupnými materiály a prameny, ze kterých bude možno čerpat informace o tomto tématu. Budu používat odborné právnické publikace, odborné právnické články, právní předpisy, internetové zdroje (zejména články).

Samotnou práci rozdělím na pět hlavních částí, jejichž hlavní náplň se pokusím uvést hned na jejich začátku. První čtyři části se budou teoreticky věnovat danému tématu a poslední část bude praktická, v níž provedu šetření pomocí dotazníků.

V závěru práce se pak pokusím zhodnotit poznatky mnou získané během studia veškerých materiálů a naplnění stanovených cílů. Samozřejmě budou i přílohy k jednotlivým kapitolám a seznam použité literatury.

1 POJEM TRESTU, JEHO ÚČEL A SMYSL, TRESTNÍ TEORIE

I přesto, že se tato bakalářská práce zabývá problematikou alternativních trestů, respektive trestem obecně prospěšných prací, považuji za nezbytné na začátku této práce alespoň v základech popsat samotný pojem trestu, jeho účel a smysl, v neposlední řadě i trestní teorie, z nichž vychází všechny ukládané tresty včetně alternativních trestů.

V samotném závěru této kapitoly uvádím definici pojmu trest a jeho třídění.

1.1 ÚČEL A SMYSL TRESTU

Instituce trestu je stará jako lidstvo samo, v historii by se snad nenašla společnost, jenž by trest nikdy neznala. Trest v minulosti ve společnosti plnil některé úkoly a měl tedy vždy svůj účel a smysl, v současnosti tomu není jinak.

Trest byl a je spojován s bolestí a ujmou či jiným následkem pokládaným za nepříjemný, újma je pak způsobena úmyslně a cíleně. Trest je ukládán za přestupek proti právním normám a to jinou osobou než je pachatel (osoba, jenž má autoritu).

V nejobecnější rovině pak lze účel trestu spatřovat v ochraně společnosti, společenského řádu a udržení společensky nežádoucího chování na co nejmenší úrovni.¹

Trest, který lze považovat za účelný jde charakterizovat jako zákonný, přiměřený, individuální a humánní. Postihovat by měl samozřejmě pachatele trestného činu, s ohledem na minimální nežádoucí vliv na jeho společenské okolí (zejména rodinné zázemí). Měl by také poskytovat i přiměřené zadostiučinění poškozeným osobám daného trestného činu.²

Jednou z hlavních funkcí trestání (trestní represe) je uložení sankce. Soud při stanovování rozsudku zjišťuje, zda spáchané jednání je trestným činem, a lze ho tedy označit za společensky škodlivé a zároveň zvrženímhodné. Pachatel bude za spáchání tohoto činu nejprve odsouzen a teprve poté mu je uložena sankce. Základní cíl trestního práva lze spatřovat zejména v ochraně společnosti před kriminalitou.

V průběhu ukládání trestů vyvstává řada otázek, a to zda je trest cílem „sám o sobě“, nebo jestli je prostředkem k dosažení jiných (dalších) výsledků nápravy pachatele,

¹ LATA, J.: *Účel a smysl trestu*, 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007, s. 6-7

² KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 473

odrazení dalších potencionálních pachatelů, jak určit přiměřenost trestu, a v neposlední řadě jaký je vztah mezi spravedlností trestu a jeho zákonností.

Při zkoumání těchto otázek je trestně právní nauka ve velké míře odkázaná na výsledky jiných vědních disciplín. Z kriminologického hlediska je trestání řazeno do sociálních kategorií, i přesto že jeho vymezení, funkci či podmínky jeho aplikace stanoví trestně právní normy.³

1.2 TRESTNÍ TEORIE

Existuje mnoho koncepcí, jež se zabývají funkcí trestání, my se budeme zabývat jen několika základními.

1.2.1 Retributivní (odplatná) teorie

Podle ní je trest považovaný za přirozený důsledek kriminálního jednání, uložení trestu je pak odrazem spáchaného trestného činu. Trest by měl znamenat určitou újmu pro pachatele, její velikost je vyjádřena výší a druhem trestu, má odpovídat závažnosti spáchaného činu.

Tato teorie má dlouhou tradici, lze ji najít i v názorech Kanta a Hegela. V posledních desetiletích zažívá určité „znovuzrození“, vyvolané zejména převládající nedůvěrou nad výsledky rehabilitačních a resocializačních metod v zacházení s pachateli. Nárůst zločinnosti ve většině zemí zmenšuje důvěru jejich občanů i politiků v možnost nápravy pachatelů, trest má být proto pro pachatele citelnou ujmou za zločin, má být tedy přiměřený škodlivosti spáchaného trestného činu.

1.2.2 Teorie odstrašení

Funkce této teorie spočívá v odrazení pachatele od dalšího kriminálního chování, stejný účinek by měla mít i na ostatní jedince, jenž se mohou stát potencionálními pachateli. Újma, vzniklá uložením trestu, odradí jedince od dalšího kriminálního chování, aniž by se vůči pachateli uplatňovaly další převýchovné prostředky. Proces odrazení má však velmi individuální charakter, neboť každý jedinec jinak vnímá a pociťuje újmu, jež mu vzniká uložením trestu.

Tato teorie však nejvíce spoléhá na všeobecný preventivní význam trestání. Cílem je dosažení stavu, kdy se zločin nevyplácí. Trest je tedy spojen s odnětím veškerých výhod,

³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.: *Kriminologie*. 3.vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 229-230

jenž by mohly z trestné činnosti pachateli vzniknout. Odstrašení je mnohdy spojováno s myšlenkou exemplárního potrestání.

1.2.3 Rahabilitační (nápravná) teorie

Je zaměřena na osobu pachatele a přihlíží k etiologii (hledání a výklad příčin) individuálního kriminálního činu. Cíl trestání spatřuje v tom, aby pachatel obdržel při výkonu uloženého trestu takové odborné zacházení, které potlačí příčiny, jenž ho vedly k spáchání trestného činu.

Podle této teorie byly zpracovány a realizovány strategie a programy pro převýchovu určitých skupin pachatelů, jako např. agresivní jedinci, pachatelé závislí na alkoholu či drogách, pachatelé s psychickými poruchami chování. Měla vliv i na budování vězeňských zařízení přizpůsobených novým formám terapeutického zacházení s pachateli a realizaci různých převýchovných programů.

1.2.4 Eliminační (vylučovací) teorie

Upřednostňuje dočasnou nebo dokonce trvalou izolaci pachatele od zbytku společnosti, izolace má pak být jak na jedné stránce nejcitelnější újmou, ale na druhé stránce i nejlepší ochranou pro společnost. Izolace může být různorodá, patří sem různé formy vyhnanství, vyhoštění ze země, avšak nejčastěji bývá spojována s odnětím svobody, krajními prostředky pak jsou doživotní trest odnětí svobody a trest smrti.

Je neoddiskutovatelné, že uvěznění pachatele je účinnou ochranou společnosti, avšak vězeňský systém je velmi nákladný, a nelze proto jen takto eliminovat neustále rostoucí počet osob, jenž se dopustily trestného činu, neboť by to znamenalo neúnosnou ekonomickou situaci pro jakýkoliv stát.

1.2.5 Smíšené teorie

Výše uvedené teoretické přístupy k trestání a naznačené názory na funkci trestu se většinou nevyskytují v čisté podobě, ale navzájem se prolínají a ovlivňují a výsledkem pak bývá trestní politika určitého státu. Proto bychom měli hovořit o smíšených teoriích, jenž v sobě zahrnují naznačená východiska a cíle trestání, jenž bývají definovány v závislosti na společenském a politickém klimatu té dané země.

V našem trestním zákoníku (dále jen TZ) lze jasně rozpoznat prvky teorie eliminační, teorie rehabilitační a rovněž také teorie odstrašení.⁴

⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.: *Kriminologie*. 3.vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 230-239

1.3 TREST

V českém trestním právu lze trest vymezit jako *právní následek trestného činu, představující jeden z prostředků dosažení účelu trestního zákona, vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, sledující účel uvedený v trestním zákoně, ukládaný výlučně trestním soudem, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.*⁵

Trest je tedy jedním z prostředků státního donucení, jímž se realizuje základní, tj. ochranná funkce trestního práva. Ukládáním a výkonem takovýchto ochranných opatření jsou chráněny základní společenské vztahy, zájmy a hodnoty (§ 2 TZ). Trest může být uložen výlučně za trestný čin, na základě zákona, subjektem, který je k tomu zmocněn, tedy soudem (jenž projednává trestní věc). Charakteristickým znakem trestu je, že představuje citelný zásah do sféry pachatelových práv a povinností, působí mu tedy určitou újmu. Tato újma však nemá převyšovat míru potřebnou k dosažení účelu trestu. Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS) zmiňuje zákaz krutého, nelidského nebo ponižujícího trestu. Dále pak TZ zamezuje ponížení lidské důstojnosti ve spojení s výkonem trestu.⁶

1.3.1 Třídění trestů

TZ obsahuje úplný výčet trestů, které lze uložit za trestné činy. Jednotlivé druhy trestů pak vytvářejí systém trestů, složený nejen z výčtu druhů trestů, ale i jejich hierarchie a vzájemných vztahů mezi nimi.

Systém trestů se poté skládá ze dvou subsystémů, jsou jimi tresty pravidelné (§ 52 TZ) a tresty výjimečné (§ 54 TZ). Vedle tohoto základního členění trestů existuje mnoho dalších možností jak tresty členit. Např. podle možnosti je ukládat samostatně či ve spojení s jinými tresty, dělíme tresty hlavní a vedlejší, další dělení je např. na tresty s náhradou a tresty bez náhrady, výchovné a represivní, majetkové a nemajetkové, tresty dospělých a trestní opatření mladistvých, absolutně určené a relativně určené, tresty spojené s odnětím svobody a tresty alternativní, a jiné.

Samotný výčet trestů, které se dají uložit za spáchání trestných činů, nalezneme v ustanovení § 52 TZ, jedná se o tyto tresty:

- odnětí svobody,
- domácí vězení,

⁵ KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 404.

⁶ Tamtéž s. 403-404

- obecně prospěšné práce,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztráta čestných titulů a vyznamenání,
- ztráta vojenské hodnosti,
- vyhoštění.

Tato hierarchie by měla být sestavena podle důvodové zprávy k TZ ve prospěch alternativ, avšak podle odborných názorů by měla více stanovit jednotlivé funkce a zásady trestního práva. Mnoho autorů odborné literatury pak navrhuje jiné uspořádání pravidelných druhů trestů.⁷

⁷ KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 473-475

2 ALTERNATIVNÍ TRESTY

Alternativní tresty lze v jistém smyslu považovat za základní typ alternativních opatření, které lze dále vnitřně strukturovat podle různých kritérií. Nejobvyklejší rozdělení je pak podle toho, v jaké fázi trestního řízení lze jednotlivé druhy alternativních opatření aplikovat. Podle toho, zda je obsažena úprava té které skupiny alternativních opatření v trestním právu hmotném nebo v trestním právu procesním rozlišujeme: hmotněprávní alternativní opatření (alternativní tresty, alternativy k potrestání), procesněprávní alternativní opatření (odklony v trestním řízení).⁸

V následující části práce se budeme ovšem věnovat alternativním trestům v obecné rovině.

2.1 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ

Je obecně chápáno jako mimosoudní řešení sporů. Při řešení sporů lze případně dohody stran dosáhnout pomocí prostředníka. Tímto prostředníkem může být „koncilátor“ (nebo-li smírce), který se snaží dosáhnout dohody současným jednáním s oběma spornými stranami, cílem jeho práce je pak smír s hmotněprávními účinky. Dalším prostředníkem je „mediátor“ (nebo-li zprostředkovatel), jehož cíl se shoduje s předchozím cílem koncilátora, k jehož dosažení ovšem postupuje odděleným jednáním se spornými stranami. Odlišným přístupem se zabývá tzv. „rozhodce“, který se nesnaží přivést strany k dohodě, nýbrž má za cíl zjistit skutkový stav věci a spor vyřešit jako nestranný subjekt svým konečným rozhodnutím.

Rozlišujeme dvě základní stádia, podle časového rozmezení, v němž se začne jednat o možném alternativním řešení daného sporu. První stadium nazýváme „předsporovým“, ve kterém lze vytvořit prostor pro mediátora, aby svým jednáním se stranami přispěl ke konečné dohodě. Druhé stadium nazýváme „sporovým“, ve kterém lze již řešit spor pomocí koncilátora či rozhodce. Nezanedbatelnou funkci zde má rovněž soud, který může ke konečné dohodě přispět.⁹

2.2 FILOSOFIE ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ

Filosofii alternativních trestů lze jednoduše charakterizovat jako snahu ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinností nebo omezení, která budou chránit proti dalšímu páčání trestné činnosti, ochránit společnost, uspokojí zájmy obětí

⁸ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 30-31

⁹ HEJDA, J.: *Alternativní řešení sporů*, *Právní rádce*, 2005, č. 4, s. 4

trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Soudy přistupují k alternativním trestům v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný.

Alternativní trest pachatele nezbavuje svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinností. V průběhu výkonu trestu se poté sleduje, zda odsouzený plní všechny podmínky uloženého trestu a zda žije podle norem společnosti. V případě neplnění těchto stanovených podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je nejčastěji trest odnětí svobody.

Alternativní tresty jsou novým druhem řešení pro stát, který musí reagovat na spáchané trestné činy, přitom nechce rovnou přistupovat k uvěznění pachatele.¹⁰

2.3 ŠIRŠÍ A UŽŠÍ POJETÍ ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ

V nejširší rovině lze vymezit alternativní tresty, jako tresty nespojené s odnětím svobody. V tomto případě by pak do skupiny alternativních trestů spadaly všechny druhy trestů uvedené v ustanovení § 52 TZ, avšak s výjimkou nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podle takového rozdělení by bylo nutno za alternativní tresty považovat i trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, neboť tyto tresty jdou uložit pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody.

V užším pojetí však alternativní tresty vymezujeme pouze podle jejich hlavního účelu, tedy náhradou za nepodmíněný trest odnětí svobody. Podle toho pojetí by do kategorie alternativních trestů spadaly pouze: trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a podmíněné odsouzení. Tato čtveřice alternativních trestů je charakteristická svou neslučitelností s nepodmíněným trestem odnětí svobody, neboť nemožnost uložit některý z těchto čtyř trestů vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody naprosto podtrhuje jejich alternativní povahu.¹¹

2.4 HODNOCENÍ SYSTÉMU ALTERNATIVNÍCH OPATŘENÍ

Při vytváření a následném hodnocení, a popř. též úpravách systému alternativních opatření je třeba vycházet ze základního předpokladu, podle kterého tento systém musí být schopen adekvátně postihovat široké spektrum trestných činů různé závažnosti¹²

¹⁰ SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, [cit. 2012-1-24]. Dostupné na: http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html

¹¹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 31

¹² ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 33

2.4.1 Pozitiva

Základním účelem tohoto systému by mělo být co nejefektivnější rozlišení v rámci celého systému trestní represe. Zajistit, aby orgány činné v trestním řízení mohly přihlédnout ke všem okolnostem daného případu a konkrétnímu pachateli, zvolit pak takové opatření, které představuje přiměřené a potencionálně efektivní trestněprávní reakce na spáchaný čin, což by mělo vést k dosažení účelu trestu a trestního práva, čímž je ochrana společnosti a resocializace pachatele. Pro splnění takového cíle je potřeba vytvořit širokou škálu alternativních opatření, z nichž může soud pak zvolit tu nejvhodnější sankci.

Trestní právo se v minulosti (před rokem 1993) muselo potýkat s nedostatkem alternativních opatření, neboť existovaly pouze tři (podmíněné odsouzení, peněžitý trest a upuštění od potrestání), což už není problémem v současnosti, neboť nynější systém obsahuje tři procesní alternativy, dvě alternativy k potrestání, čtyři alternativní tresty a také soubor výchovných opatření a dále pak alternativní trest určený pro sankcionování mladistvých. Takovou škálu alternativ můžeme klidně hodnotit jako velmi širokou a pestrou.

2.4.2 Negativa

Při snaze o vytvoření kvalitního systému alternativních opatření nelze spoléhat pouze na výběr jednotlivých alternativ, který bude závislý na určité závažnosti spáchaného trestného činu a osobě pachatele. Díky široké škále alternativních opatření může dojít k opačnému efektu - nepřehlednosti a kontraproduktivnosti. Příkladem může být nahrazování alternativních opatření mezi sebou.

Dalším příkladem může být vytlačení určitého alternativního opatření na úplný okraj při jeho aplikaci v praxi, důsledkem spoléhání se při výběru alternativního opatření pouze na konkrétní závažnost spáchaného činu.

Největším problémem současného českého systému alternativních opatření se však jeví nedostatečné odlišení jednotlivých alternativních opatření, a to v rámci odstupňování tohoto systému co do typové závažnosti trestného činu. Jednoduše řečeno lze jich využít u široké škály přečinů či zločinů. Aktuální právní úprava však tomuto problému bohužel čelí jen částečně. Ani v rámci samotné kategorizace alternativních trestů nemusí být určení závažnosti jednotlivých druhů alternativních trestů zas tak jednoduché, i navzdory tomu, že jej zákonodárci seřadili ve výčtu trestů nacházející se v § 52 TZ.¹³

¹³ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 33-36

2.5 VÝHODY OPROTI TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Trest odnětí svobody by se neměl brát automaticky jako jediná účinná forma trestu, jak tomu často bývá. V každé zemi existují věznice, které jsou bohužel nadměru užívány a jsou tím pádem přeplněny. Neúměrně stoupají náklady s tím spojené, podle odhadů přesahují na celém světě více než 60 miliard amerických dolarů ročně. Přitom lze využívat další účinné způsoby nápravy, kterými se jeví alternativy k uvěznění, které zasahují méně do práv jedinců a jsou méně nákladné.¹⁴

Alternativy k uvěznění jsou ukládány z řady důvodů oproti trestům spojených s odnětím svobody, a to z ekonomických (náklady uvěznění jsou vysoké, neboť věznice jsou nadměru naplněné, avšak výstavba dalších věznic by zbytečně neúměrně zatěžovala daňové poplatníky), penitenciárních (negativní vlivy při uvěznění, možnost přenosu infekčních chorob mezi vězni), kompenzačních (neexistuje jistota, že pachatel nahradí škodu oběti způsobenou svým jednáním), trestněpolitických (tendence částečně či úplně odstranit trestní postih při ponechání administrativních sankcí, nahrazovat trest odnětí svobody jinými sankcemi a opatřeními).

Hlavní přednosti alternativ jsou poté spatřovány - v uvolnění míst ve věznicích, snižování nákladů na výkon trestu, větší zapojení samotné veřejnosti při procesu převýchovy a znovuuvedení pachatelů do společnosti, zvyšování zájmu občanů o postup zacházení s pachateli, vytváření pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice ze strany veřejnosti.¹⁵

¹⁴ AGENTURA PYLON: *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1. vyd. Praha, 2010, s. 6-9

¹⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.: *Kriminologie*. 3.vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 240-243

3 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Tento trest představuje významnou alternativu především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, funkci alternativy však plní i vzhledem k jiným trestům. Tento trest je stanoven jako univerzální trest, lze jej uložit za všechny přečiny (při splnění zákonných předpokladů, jako trest samostatný či vedle jiného trestu), neboť není uveden v sankci žádné ze skutkové podstaty zvláštní části TZ.¹⁶

Obecně prospěšné práce (dále jen OPP) tedy představují jeden z moderních alternativních trestů, který je určený zejména pro ty pachatele, které nestačí postihnout prostřednictvím podmíněného trestu odnětí svobody a zároveň nelze uložit z jakéhokoliv důvodu peněžité trest. Jde o určitý druh legálních nucených prací ve prospěch obcí či jiných institucí, které jsou zcela v souladu s mezinárodněprávním a ústavněprávním zákazem nucených prací. Hlavním účelem trestu OPP je nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹⁷

3.1 ZAKOTVENÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU

Institut OPP byl u nás zaveden jako samostatný druh trestu bez předchozího praktického ověřování, nárazově, celostátně novelou TZ, v porovnání s ostatními státy, které ho již úspěšně uplatňovaly. Při zavádění tohoto institutu se ovšem využívaly poznatky a zkušenosti těchto států, i přesto nebyla prováděna zvláštní dlouhodobá příprava v oblasti personálního, organizačního, propagačně výchovného fungování. Z tohoto hlediska lze zavádění tohoto institutu hodnotit jako nepřipravené, avšak samotné zavedení této alternativy bylo neoddiskutovatelně potřebné.¹⁸

Tento trest způsobil velká očekávání, jakou měrou díky němu dojde k odlehčení vězeňství, také jak bude působit výchovně na pachatele. V začátcích svého pozvolného zavádění se potýkal s mírnou neochotou soudů tento trest ukládat a dokonce ze strany obcí nabízet vhodné pracovní příležitosti. Při postupném zavádění si však vydobyl pevné zakotvení nejen v teorii, ale i praxi, což způsobilo nárůst ukládaných a vykonávaných trestů OPP. V této době však dostatečně neplnil svůj účel, snižovat počet krátkodobých

¹⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 499

¹⁷ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 276

¹⁸ HANÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J.: Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací, *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 9

nepodmíněných trestů odnětí svobody. Zlom nastal v roce 2002 (viz. Příloha č. 1), kdy bylo díky novele TZ a Trestního řádu (dále jen TR) možno tento trest ukládat nejen jako alternativu k trestu odnětí svobody, ale i k jiným trestům.¹⁹

Novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 152/1995, jenž nabyla účinnosti 1.1.1996 byl do českého trestního práva zakotven tento alternativní trest. Příslušná důvodová zpráva uváděla, že OPP se mají uplatňovat u pachatelů méně závažných trestných činů, a není tedy potřeba působit trestem odnětí svobody a zároveň také nepostačuje či nelze z jakéhokoliv důvodu uložit peněžitý trest. OPP měly být v první řadě ukládány za projevy vandalství, výtržnictví nebo méně závažnou majetkovou trestnou činnost. Hlavním záměrem zákonodárce bylo v souladu s mezinárodně trestně politickými postoji umožnit širší používání trestů nespojených s trestem odnětí svobody a postupným nahrazováním těchto trestů alternativami.²⁰

Během existence tohoto trestu došlo k určitému zpřísnění tohoto trestu, prostřednictvím novely zákona č. 265/2001 Sb., kvůli využívání tohoto trestu v některých nevhodných případech.

Jedná se o relativně přísný alternativní trest, což naznačuje i jeho postavení ve výčtu trestů, kde se nachází na třetím místě (viz. kapitola 1.3.1 Třídění trestů). Tento trest je určen pro postih pachatelů, kteří se tedy opětovně dopustili úmyslného trestného činu menší či střední závažnosti, a u kterých není nutné uložení trestu odnětí svobody.

S tímto trestem je spojena fikce neodsouzení, tzn. na odsouzeného se hledí, jako by nebyl odsouzen, po vykonání tohoto trestu a může se normálně navrátit do společnosti.²¹

3.1.1 Podmínky ukládání trestu obecně prospěšných prací

Trest OPP může být uložen pachateli, který spáchal přečin, tj. jakýkoliv úmyslný trestný čin či nedbalostní trestný čin, u kterého horní hranice sazby trestu odnětí svobody nepřevyšuje pět let (viz. § 62 odst. 1, § 14 odst. 2 TZ). Předchozí právní úprava (účinná do 31.12.2009) stanovovala za spáchání trestného činu pouze horní hranici trestní sazby odnětí svobody, která nemohla převyšovat pět let. Nový TZ, jenž vyšel v platnost 1.1.2010 rozšířil tuto kategorii o nedbalostní trestné činy, u nichž horní hranice odnětí svobody

¹⁹ BARBOŘÍK, M.: Trest obecně prospěšných prací: aktuální problémy a jejich řešení, *Trestní právo*, 2006, č. 5, s. 4

²⁰ CHROMÝ, J.: K efektivitě výkonu trestu obecně prospěšných prací, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 3, s. 4

²¹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 276

převyšuje pět let. Trest OPP je tedy koncipován jako alternativa jak ke krátkodobým trestům odnětí svobody, tak i k trestům střednědobým.²²

Jejich ukládání není samozřejmě v rozporu s ústavně zaručenou zásadou zákazu podrobení se nuceným pracím nebo službám, neboť nelze za takové práce podle zákona považovat ukládané práce osobám ve výkonu trestu odnětí svobody či osobám vykonávající jiný trest nahrazující trest odnětí svobody (článek 9 odst. 2 písm. a) LZPS).

3.1.2 Omezení opětovného ukládání

Nový TZ zavedl do právní úpravy OPP zásadní změnu, která spočívá v omezení možnosti ukládat tento trest opakovaně, po jeho předešlém neúspěšném výkonu. Tento trest se zpravidla neukládá také pachateli v případě, byl-li mu trest OPP v předcházejících třech letech přeměněn na trest odnětí svobody.

Impulsem pro zavedení tohoto omezení byla řada negativních zkušeností s pachateli, kterým byl trest OPP ukládán opakovaně i přesto, že při předchozím odsouzení tito pachatelé nesplnili povinnosti vyplývající z tohoto trestu a došlo k přeměně na trest odnětí svobody. Soudy totiž i v situaci kdy ukládaly trest OPP recidivistům, nezkoumaly, zda tento druh trestu již byl obviněnému uložen, resp. zda již byl vykonán.²³

Tato změna by měla především přinést větší efektivitu při ukládání trestů OPP, neboť se vyhneme jejich nepřiměřeně časté aplikaci, tj. ukládat je i v nevhodných případech.

Nová úprava však neobsahuje úplný zákaz uložení OPP v případě, že v předchozích třech letech byl tento trest přeměněn na trest odnětí svobody, existují i samozřejmě výjimky. Jednou z nich je např. zásadní změna v případě a především v postoji pachatele k trestu oproti předešlému odsouzení. Pachatel má např. stále zaměstnání, rodinu, od které by se dalo očekávat pozitivní působení k vykonání OPP a jiné. V takovýchto případech musí soud pochopitelně náležitě odůvodnit své rozhodnutí uložit trest OPP i přes zákaz uvedený v § 62 odst. 2 TZ.²⁴

3.1.3 Stanovisko pachatele k uložení trestu OPP

Další, speciální podmínkou pro uložení trestu OPP, je zjištění přístupu pachatele k uložení tohoto trestu. Podle ustanovení § 64 TZ musí soud nyní přihlídnout při ukládání

²² ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 277

²³ HANÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J.: Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací, *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 10

²⁴ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 279-280

tohoto trestu i kromě zdravotního stavu pachatele, také právě k postoji pachatele. Ten lze opatřit při hlavním líčení, v případě ukládání trestu OPP rozsudkem po provedení hlavního líčení konaného v nepřítomnosti obžalovaného, již v předchozí fázi. Tento trest jde samozřejmě uložit i proti vůli obžalovaného, neboť jeho uložení není podmíněno souhlasem pachatele.²⁵

*Z hlediska zájmu na ukládání OPP jen v případech, kdy lze důvodně předpokládat úspěšné vykonání trestu odsouzeným, tak není rozhodný souhlas pachatele s uložením tohoto trestu, ale spolehlivé zjištění jeho postoje a motivace k vykonání OPP. K tomuto účelu plně postačuje zákonná podmínka spočívající v povinnosti soudu zjistit stanovisko pachatele k uložení trestu OPP, doplněná o precesní úpravu postupu samosoudce před uložením tohoto trestu trestním příkazem.*²⁶

3.1.4 Zdravotní stav pachatele a možnosti uložení trestu

Další podmínkou uložení trestu OPP je přihlížení ke zdravotnímu stavu pachatele, neboť tento trest nemůže vykonávat pachatel, který je zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.

Dalším samostatným kritériem při ukládání tohoto trestu jsou pak možnosti uložení trestu OPP. Soud se zabývá otázkami, zda existuje dostatek vhodných pracovních míst v místě bydliště pachatele či v jeho okolí, zda by za výkonem prací mohl pachatel případně dojíždět apod.²⁷

Přijetím novely zákona č. 41/2009 Sb. dochází k odstraňování jednoho z nejzávažnějších nedostatků při aplikaci tohoto trestu, jeho ukládání příkazem bez předchozího vyžádání si zprávy probačního úředníka, ve které budou souhrnné informace o pachateli, tedy o jeho zdravotním stavu, postoji k trestu a v neposlední řadě možnosti uložení trestu. Soudy bohužel využívaly jen zřídka probačních úředníků k opatření těchto informací podstatných pro možnosti uložení trestu OPP. Nedostatečná informovanost poté vedla k ukládání trestu OPP v nevhodných případech, tedy pachatelům, kteří jej vůbec nerespektovali, a následně musel být uložen trest odnětí svobody.²⁸

²⁵ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 280- 282

²⁶ Tamtéž, s. 282

²⁷ KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 500

²⁸ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 282- 283

3.2 VÝMĚRA A OBSAH OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Trest OPP lze uložit ve výměře od 50 do 300 hodiny, a to podle ustanovení § 63 odst. 1 TZ. Podle předchozí platné úpravy (účinná do 31.12.2009) bylo možno trest OPP uložit ve výměře od 50 do 400 hodin. Tato změna proběhla na základě špatných zkušeností z praxe, často totiž docházelo k tomu, že pachatel nevykonal OPP v celém rozsahu a tento trest resp. spíše jeho zbytek musel být přeměněn na trest odnětí svobody, tudíž výměra 400 hodin se nestávala praktickou. Pokud by však uložení 300 hodin OPP dle soudu nepostačovalo, je možno uložit podle nového TZ přísnější alternativní trest, tzn. trest domácího vězení.

Samozřejmostí je pak přepočtové pravidlo pro přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody (§ 65 odst. 2 TZ), kdy se jedna nevykonaná hodina přemění na jeden den odnětí svobody, tzn. v poměru 1:1.

V rámci ustanovení § 62 odst. 3 TZ pak nalezneme vlastní vymezení obsahu trestu OPP. Dle tohoto ustanovení je odsouzený povinen provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající:

- v údržbě veřejných prostranství,
- úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací,
- či v jiných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních či jiných obecně prospěšných institucí, jež se zabývají některou z obecně prospěšných činností uvedených v tomto ustanovení.

Nový TZ pak připouští i výkon kvalifikovaných prací, což může mít nemalý význam zejména pro práce vykonávané ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se vzděláváním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností, neboť i tento trest může být uložen např. i pedagogům či zdravotníkům za méně závažný přečin, nesouvisející s jejich povoláním.

Hlavním požadavkem při výběru druhu OPP, je jejich obecná prospěšnost společnosti, tedy aby byly prospěšné široké veřejnosti. I proto byla přijata novela zákona č. 265/2001 Sb. (účinná od 1.1.2002), kdy je možné vykonávat OPP nejen ve prospěch obcí, nýbrž také vůči jiným obecně prospěšným institucím.

Odsouzený by měl vykonávat trest OPP v obvodu okresního soudu, kde bydlí, popřípadě na základě souhlasu odsouzeného mimo tento obvod. O tomto se rozhoduje již v průběhu přípravy rozhodnutí o místě výkonu trestu OPP, aby ho měl odsouzený co nejbliže.

Nový TZ dále specifikuje i zákaz výdělečných účelů při vykonávání trestu OPP ve prospěch odsouzeného. Na druhou stranu ovšem není zákonem nijak zakázáno, že by obec či jiná obecně prospěšná instituce nemohla přímo profitovat z prováděné činnosti odsouzeného.²⁹

3.2.1 Typy obecně prospěšných prací

Výčet OPP je pouze příkladem z mnoha prací, které mohou být prováděny v rámci výkonu OPP. Lze samozřejmě zadat i jiný druh prací, které zohledňují potřeby dané instituce a současně schopnosti a dovednosti odsouzených. Mezi tyto práce můžeme řadit:

Úklidové práce - úklid vozovek, chodníků, krajnic a dalších veřejných prostranství, úklidové práce na údržbě cyklostezek a chráněného krajinného území, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, úklid hřbitova, čištění kanalizace, vodních toků a vodotečí, potoků, jezer aj., čištění plakátových ploch, mytí oken, úklid v budovách, vyklízení sklepů, úklid v nemocnicích, odklizení sněhu, posypy chodníků v zimním období, práce v lesích, likvidace černých skládek, třídění odpadu, čištění remízků a větrolamů, čištění psích kotců, odstraňování grafity, úklid stájí, práce na skládkách, ...

Stavební a jiné odborné práce - budování chodníků a jejich údržba, demolice staveb, opravy plotů a zdí, truhlářské práce, pokrývačské práce, elektrotechnické a instalatérské práce, pokládání podlahy, malířské práce, kamenické práce, opravy střech, zámečnické práce, svářečské práce, stolářské práce, klempířské práce, těžařské práce v lese, zahradnické a lesnické práce, ...

Stavební a jiné pomocné - výkopové práce, přesun stavebního materiálu, stěhování, čištění koberec, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí, laviček, odpadkových košů, bazénů a veřejného osvětlení, sklizeň sen a zeleniny, uložení obilí, školnické práce, příprava obecních oslav, stavba dětských letních táborů, ...

Kancelářské a odborné práce - vytváření internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznášení pošty.³⁰

²⁹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 284- 286

³⁰ SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, [cit. 2012-1-24]. Dostupné na: <http://www.spj.cz/opp/menu/meindex.php?source=info>

3.3 POVINNOSTI ODSOUZENÉHO

Mezi základní povinnosti pachatele, kterému byl uložen trest OPP patří: povinnost vykonat tento trest, vedení řádného života, dodržování uložených přiměřených omezení a povinností.

První a zároveň nejzákladnější povinností je tedy vykonání trestu OPP ve stanoveném rozsahu a ve stanovené lhůtě jednoho roku. Tato lhůta pak začíná běžet nařízením výkonu trestu, resp. nabytím právní moci usnesení soudu (§336 odst. 2 TR). Tato roční doba není jediným časovým rámcem, odsouzený musí také dodržovat harmonogram výkonu prací, jež vykonává u obecního úřadu nebo jiné obecně prospěšné instituce, na základě projednaných podmínek výkonu trestu s probačním úředníkem (§336 odst. 3 a 6 TR).

Druhou povinností je tedy vedení řádného života, což znamená, že se pachatel nesmí dopustit nového trestného činu. Součástí vedení řádného života by mělo být i odstranění všech negativních příčin, které v minulosti vedly k spáchání trestného činu, za který byl pachateli uložen trest. Ne každé porušení některého z kritérií řádného života musí nutně znamenat, že se odsouzený neosvědčil a že je potřeba přistoupit k výkonu trestu odnětí svobody. Povinnost vést řádný život má odsouzený už od odsouzení (rozsudek či trestní příkaz nabude právní moci). Povinnost vést řádný život je ukončena skončením výkonu trestu OPP, tzn. po úplném vykonání prací v uloženém rozsahu.³¹

Třetí a zároveň poslední povinností jest dodržování uložených přiměřených omezení a povinností, nebo-li výchovných povinností. Výčet těchto povinností je uveden v § 48 odst. 4 TZ. Lze říci, že soud uloží pachateli povinnost nahradit škodu, kterou svým jednáním způsobil. Jedná-li se o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle těchto omezení a povinností, výchovná opatření uvedená v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (§ 48 odst. 5 TZ). Tuto novinku přinesl až nový TZ, využívá se také zejména dohledu probačního úředníka.³²

3.4 PŘEMĚNA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Při neplnění podmínek trestu OPP zákon umožňuje přeměnu tohoto trestu na trest odnětí svobody. O této přeměně může soud rozhodnout již během doby stanovené pro výkon OPP (jednorozční lhůta). Dle § 65 odst. 2 TZ lze k této přeměně přistoupit z následujících důvodů:

³¹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 219- 223

³² ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 287- 288

- odsouzený nevede řádný život,
- odsouzený se vyhýbá nástupu výkonu trestu,
- odsouzený bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP či jinak maří výkon tohoto trestu, nebo
- zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest.

Nový TZ přivedl jednu novinku v rámci důvodu přeměny tohoto trestu, a to v případě, že odsouzený „bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP“, kdy lze říci, že se jedná o širokou oblast vymezení, do kterého můžeme zahrnout téměř každé spekulativní jednání odsouzeného.³³

O přeměně trestu OPP rozhoduje na návrh probačního úředníka, obce či jiné instituce, u nichž jsou OPP vykonávány, ve veřejném zasedání předseda senátu bez zbytečného odkladu.

Probační úředník poté předává získané informace o přeměně trestu dál obecnímu úřadu či jiné instituci, kde byly OPP vykonávány, aby již odsouzenému nebyly další přidělovány.³⁴

3.4.1 Přepočítání obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody

Zákon stanovuje závazný přepočítání pro přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody v poměru 1:1, tedy přeměnění každé i jen započaté jedné hodiny nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody, což znamená možnost přeměny v maximální délce 300 dnů (v případě nevykonání ani jedné hodiny práce). V předchozí platné úpravě (účinná do 31.12.2009) byl tento poměr 2:1, došlo tedy ke zpřísnění této právní úpravy. Toto zpřísnění by mělo vést k řádnému vykonávání OPP a dodržování všech podmínek tohoto trestu, prostřednictvím větší motivace odsouzeného.

V případě rozhodnutí o přeměně musí soud vždy zjišťovat aktuální počet neodpracovaných hodin. Může nastat i situace, že i po pravomocném rozhodnutí o přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody, odsouzený vykonává původně stanovené OPP, poté je nutno započítat vykonaný trest do výkonu trestu odnětí svobody (§ 92 odst. 2 TZ). Odsouzený se tak může tedy vyhnout přeměně na trest odnětí svobody, navzdory zavedené příčině k této přeměně, a to tím, že odpracuje zbytek či alespoň část trestu než dojde k nástupu výkonu trestu odnětí svobody.³⁵

³³ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 288- 289

³⁴ Tamtéž, s. 294

³⁵ Tamtéž, s. 289-293

3.4.2 Výjimečné ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti

Soud může také naopak výjimečně ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu trestu až o šest měsíců, i navzdory faktu, že odsouzený se přičinil k přeměně tohoto trestu na trest odnětí svobody (§ 65 odst. 3 TZ). V takovém případě je soud povinen využít některé ze tří možných opatření, které mají za úkol zesílit výchovné působení na odsouzeného. Soud tedy může:

- podle § 49 až 51 TZ stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled, pomocí probačního úředníka, který vykonává plnohodnotný dohled ne již pouhou kontrolu
- podle § 48 odst. 4 TZ stanovit odsouzenému na dobu výkonu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení či povinnosti, tohoto ustanovení se používá v případě méně vážného porušení vést řádný život
- podle § 63 odst. 3 TZ stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření, a to pouze u úzké skupiny odsouzených ve věku blízkém věku mladistvých.³⁶

3.5 VÝKON TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Narizení výkonu trestu OPP, jakož i určení druhu a místa výkonu OPP jsou základními postupy směřující k samotnému výkonu tohoto trestu. K tomuto postupu je příslušný okresní soud, který trest OPP uložil na návrh probačního úředníka (§ 336 odst. 2 TŘ). Stejný soud rozhoduje i o změně druhu a místa výkonu OPP, jak na návrh probačního úředníka, tak i odsouzeného (§ 336 odst. 5 TŘ), což je novinkou v TZ od 1.1.2010. Tímto soudem může být jak okresní, krajský, tak dokonce i vrchní soud. Platí však, že o rozhodnutí o výkonu trestu a ochranných opatření rozhoduje zásadně soud, který je věcně příslušný a rozhodoval o věci v prvním stupni.

Předseda senátu poté vyrozumí probačního úředníka, který má nárok na opis rozhodnutí, jímž byl tento trest uložen. Probační úředník spolupracuje zejména se střediskem Probační a mediační služby (dále jen PMS), společně připravují návrh na určení druhu a místa výkonu OPP, probační úředník poté pokračuje výběrem konkrétního druhu a místa výkonu ze seznamu PMS, jenž shromáždilo na základě podnětů od obecních úřadů a dalších institucí. Střediska PMS jsou povinny tyto požadavky takto shromážďovat (§ 338 odst. 2 TŘ).

³⁶ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 293- 294

Probační úředník při výběru druhu OPP může přihlédnout k profesi, znalostem, dovednostem odsouzeného. Povinností probačního úředníka podle TŘ je pak najít odsouzenému takový druh a místo výkonu trestu, který by byl co nejbližší jeho bydlišti (§ 336 odst. 2 TŘ).

3.5.1 Projednání podmínek výkonu trestu

Součástí usnesení o nařízení druhu a místa výkonu trestu OPP je poučení odsouzeného, které obsahuje dvě povinnosti, tzn. dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí na středisko PMS v obvodu okresního soudu, a dostavit se v den určený probačním úředníkem na obecní úřad nebo instituci, u nichž se tento trest má být vykonán. Probační úředník zároveň upozorňuje prostřednictvím poučení na následky neplnění těchto povinností, mezi něž patří již zmiňovaná přeměna trestu na trest odnětí svobody, ale také možnost uložení pořádkové pokuty. Při neplnění povinností je následně ihned informován soud, který uložil trest, prostřednictvím probačního úředníka provádějícího kontrolu.

Probační úředník projednává na schůzkách s odsouzeným podmínky spojené s výkonem trestu. Stanovuje se zde den nástupu výkonu OPP a zejména harmonogram těchto prací. Tento harmonogram hraje velkou roli při následném výkonu tohoto trestu, neboť při jeho porušení se rozhoduje o přeměně trestu. Vytváření daného harmonogramu by mělo být proto důsledné a s ohledem na to, aby jej mohl odsouzený bez problému dodržovat, zejména kvůli skloubení zaměstnání či vzdělání odsouzeného při výkonu tohoto trestu.

Účast probačního úředníka na projednávání podmínek výkonu trestu je nově zákonem ukotvena v TZ. Probační úředník je tedy primárně odpovědný za provádění kontroly nad výkonem OPP, proto je účelné, aby co nejdříve přišel do kontaktu s odsouzeným a následně mu specifikoval veškeré důležité podmínky výkonu tohoto trestu.³⁷

3.5.2 Kontrola výkonu trestu

Po nabytí právní moci rozhodnutí o nařízení výkonu trestu OPP soud vyrozumí středisko PMS, v obvodu soudu, kde by se měly OPP vykonávat. Soud dále pověří určitého probačního úředníka kontrolou nad samotným výkonem trestu OPP (§336 odst. 4 TŘ). V době, kdy neexistovala ještě probační služba jako kompaktní orgán, byla tato činnost svěřena přímo obecním úřadům či předsedům senátů, kteří mohli svěřovat vyšším soudním úředníkům úkony směřující k výkonu tohoto trestu.

³⁷ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 297- 298

Výhodou této nové úpravy je tedy, že probační úředník může být s pachatelem odsouzeným k trestu OPP v užším kontaktu a může podávat soudu rychlejší a přesnější informace. Jde přitom o velice důležitou podmínku efektivity tohoto trestu, neboť předseda senátu musí mít vždy k dispozici co nejaktuálnější a relevantní informace, ať již k rozhodnutí o přeměně OPP na trest odnětí svobody, či k rozhodnutí o odložení nebo přerušení výkonu trestu, popřípadě o upuštění od výkonu trestu ze zdravotních důvodů – probační úředník by zde měl plnit významnou a zásadní informační úlohu.³⁸

Samozřejmostí by měla být efektivní spolupráce probačního úředníka s obecním úřadem či jinou institucí, neboť na této spolupráci z velké části stojí výkonná a účinná kontrola nad výkonem OPP. Mezi těmito subjekty dochází k předávání důležitých informací při výkonu prací odsouzeným, proto je zásadní, aby mezi sebou komunikovaly co nejrychleji, při následném rozhodování o výkonu trestu.³⁹

3.5.3 Odložení a přerušení trestu, upuštění od výkonu trestu

Provádění OPP může mít v nejideálnějším případě klasický průběh, tedy odsouzený plní podle harmonogramu výkon prací, ovšem mohou nastat situace nestandardní, zákon s nimi počítá. Existují tedy tři varianty neklasického průběhu OPP: odklon výkonu tohoto trestu, přerušení tohoto trestu či upuštění od výkonu trestu. Podmínky uložení u prvních dvou variant jsou téměř shodné, u třetí varianty však TŘ stanovuje speciální důvod.

Předseda senátu se může přiklonit k odklonu či přerušení tohoto trestu ze tří důvodů:

- přechodné zhoršení zdravotního stavu odsouzeného, které mu znemožňuje trest vykonat (§339 odst. 1 TŘ) - není specifikována ani neomezená doba odkladu,
- okolnost, že odsouzená je těhotná nebo je matkou novorozeného dítěte – v takovém případě lze trest OPP odložit/přerušit do doby, než od porodu uplyne jeden rok (§ 339 odst. 2 TŘ),
- povolání k výkonu vojenské činné služby – ani v tomto případě není doba odkladu/přerušení zákonem nijak vymezena či omezena (§ 340 odst. 3 TŘ).

Předseda senátu může o odložení rozhodnout i z jiných důležitých důvodů uvedených v § 339 odst. 3 TŘ, nejdéle však po dobu tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí nabylo právní moci.

³⁸ VŮJTĚCH, J.: Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, č. 4, s. 239

³⁹ ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 298- 299

Okamžikem kdy odpadnou důvody odklonu či přerušení, předseda senátu podle § 339 odst. 2 TŘ tento odklad či přerušení odvolá. Doba, po kterou byl výkon trestu OPP odložen či přerušen se nezapočítává do lhůty jednoho roku výkonu tohoto trestu.

K rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu OPP popřípadě jeho zbytku pak musí předseda senátu přistoupit pouze v případě, že změna zdravotního stavu odsouzeného není pouze dočasná, nýbrž dlouhodobě mu znemožňuje tento trest vykonat.

3.6 ROLE OBCÍ, OKRESNÍCH ÚŘADŮ A JINÝCH SUBJEKTŮ

Na trestním řízení při ukládání a výkonu trestu OPP se podílejí v různých fázích jeho průběhu i další subjekty. Jedná se o zájmová sdružení občanů, orgán péče o mládež a jiné. Jejich role při rozhodování o trestu OPP je však malá, proto se v této části práce budeme zabývat institucemi, které mají při zajišťování výkonu trestu OPP větší význam, jedná se o obce a okresní úřady.

3.6.1 Obce

Obce mají stále důležitou funkci v současné právní úpravě při výkonu OPP, neboť trest OPP je povinen odsouzený provést ve stanovené rozsahu práce ve prospěch obce při údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiné podobné práce za účelem obecného prospěchu. Jedná se o práce nekvalifikované, ale i práce vyžadující určitou kvalifikaci či odbornost (truhlářské práce, zámečnické práce, klempířství a jiné). Vyskytují se i požadavky na provedení práce vyžadující specifické vyšší vzdělání, tj. absolvování střední školy určitého směru. Práce mohou být prováděny i ve prospěch určitým specifickým osobám tzn. ve prospěch širšímu veřejnému zájmu, např. v zařízeních pro osoby zdravotně postižené.

Aby soud mohl rozhodnout o požadavcích obcí, musí být tyto požadavky konkrétní, je zde uvedeno místo požadovaného výkonu, druh a rozsah práce, dobu jejího uskutečnění, kvalifikační předpoklady, zvláštní podmínky, za nichž lze práce uskutečňovat, i vzhledem k počtu předpokládaných pracovníků, kteří by mohli tyto práce vykonávat.

Obcím nepřísluší povinnost vykonávat dohled nad průběhem výkonu trestu, nepřísluší jim také žádná donucovací oprávnění ani rozhodovat o odkladu či přerušení výkonu trestu. Obec by měla také spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů, pokud podalo

v průběhu trestního řízení záruku na nápravu obžalovaného, či pokud soud v souvislosti s nařízením výkonu trestu OPP požádal tato sdružení o spolupráci.⁴⁰

3.6.2 Okresní úřady

Okresní úřad má relativně samostatný úkol, neboť pro svůj okres zpracovává a předává soudu přehled o potřebě OPP v okrese na základě shromažďování požadavků od obcí na tyto práce. Úzce tedy spolupracuje s obcemi, které by mu měly předávat své požadavky na provedení prací.

Soud vede jednotnou evidenci požadavků obcí na provedení OPP a tuto evidenci průběžně aktualizuje podle nových seznamů zasílaných okresním úřadem.

Další činností okresního úřadu spočívá v možnosti podat návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody (§340b odst. 1 TŘ). Podle § 337 TŘ má také povinnost bezodkladně sdělit soudu, že se odsouzený nedostavil do 14 dnů na sjednanou schůzku na obecní úřad, nebo nevykonává udělené práce bez závažného důvodu či je vůbec nevykonal.⁴¹

3.7 OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE JAKO TRESTNÍ OPATŘENÍ UKLÁDANÉ MLADISTVÝM

Toto opatření lze obecně ukládat i mladistvým pachatelům, právní úpravu nalezneme v ustanovení § 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen zákon o SVM) z větší části však v § 62 až 65 TZ, avšak speciálně upravuje dílčí záležitosti ustanovení § 26 odst. 1 zákona o SVM.

Zásadní rozdíl od OPP ukládaných dospělým je výměra OPP pro mladistvé, horní hranice sazby pro ně činí maximálně 150 hodin, přičemž dolní hranice zůstává 50 hodin. Tato horní hranice byla stanovena přijetím zákona o SVM, čili 1.1.2004, do té doby byla maximální výměra OPP pro mladistvé stejná jako pro dospělé, tedy 400 hodin.

Při ukládání OPP je soud povinen zjistit postoj mladistvého k možnosti jejich ukládání a zároveň je povinen k tomuto přihlídnout (§ 26 odst. 1 zákon o SVM). OPP nesmí vzhledem k své povaze ohrožovat zdraví, bezpečnost, přípravu na povolání či mravní vývoj mladistvého, vztahujíc se na druh a místo výkonu těchto prací. O této otázce rozhoduje soud a zároveň probační úředník, který podává návrh k tomuto rozhodnutí.

Kromě OPP lze mladistvým uložit také výchovná opatření podle § 26 odst. 1 zákona o SVM (či podle § 15 odst. 1 zákona o SVM), která nahrazují již zmíněná přiměřená

⁴⁰ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 334-338

⁴¹ Tamtéž, s.333-334

omezení a povinnosti ukládané dospělým. Při výběru výchovných opatření se musí hledět i na nevhodné kombinace vůči trestu OPP, není např. vhodné ukládat napomenutí s výstrahou (§ 20 zákon o SVM), povinnost bezplatné společensky prospěšné činnosti ve volném čase mladistvého (§ 18 odst. 1 ZM) aj. Samotné opatření OPP lze považovat za již přísný důsledek spáchaného provinění a jeho ukládání by mělo znamenat pro mladistvého dostatečnou výstrahu a odrazení od páčání další trestné činnosti.⁴²

3.8 VÝHODY OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

OPP jsou mnohem více než jen trestem - jsou příležitostí pro pachatele vrátit se vlastní aktivitou, vlastním přičiněním zpět za bariéru mezi bezúhonnými občany a „kriminálníky“. Možnost výkonu trestu a jeho průběh přímo závisejí na nabídce prací ze strany organizace, obce (komunity) a motivaci pachatele.

*Trest OPP je pro odsouzeného příležitostí k opětovnému zařazení do společnosti, nabytí úlevného pocitu, že si stigma pachatele trestného činu neponese do dalšího života, neboť nebude mít záznam v trestním rejstříku.*⁴³

Odsouzený tedy dostává možnost odčinit své trestné jednání vlastní prací, a to aniž by ztratil zaměstnání, oslabil vztahy s rodinou, navrátil se do občanského života poznamenaný trestní minulostí.

Je potřeba dodat, že trest OPP klade neustále vysoké nároky na osobní čas i vlastní rodinu. Může nastat i situace kdy mu hrozí pobyt za mřížemi, při neplnění podmínek tohoto trestu.⁴⁴

⁴² ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 300-302

⁴³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace : Možnosti řešení trestných činů*, 1. Vyd. Praha: Portál, 2010, s. 95

⁴⁴ Tamtéž, s. 95-96

4 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

V téměř celé práci se prolínala tematika PMS, činnosti probačních úředníků aj., proto je pochopitelné za závěr uvést charakteristiku této instituce a její nezastupitelné činnosti. Na začátku této kapitoly si však nejprve charakterizujeme samotný pojem probace a mediace, který je stěžejní k pochopení toho tématu, a poté se budeme zabývat samotnou institucí.

4.1 METODY PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Tyto metody jsou již zmíněny v samotném názvu instituce, jsou jimi tedy probace a mediace. Jejich přesnou definici můžeme nalézt v ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále jen zákon o PMS).

4.1.1 Probace

Úspěšné naplnění smyslu alternativních opatření již není myslitelné bez kvalifikovaného užití probační práce, která je cíleně zaměřena na resocializaci odsouzených osob. Podstatou probace je různorodá metoda převýchovy a dalšího pozitivního působení na chování pachatele trestného činu, založená především na funkční kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství. Využívá účinnějších prostředků k reakci na méně závažné trestné činy.

Probace je považována za humánnější prostředek zacházení s odsouzenými, pachatel se vyhne traumatickým zkušenostem z pobytu ve vězení, méně narušuje jeho sociální vazby, celkově ho méně traumatizuje.

Vliv probačních úředníků je odvozen od vlivu soudu, smyslem jeho působení není pouze kontrola chování obviněného, nýbrž zejména celková péče o něj a pomoc v jeho problémech se znovu získáním bezkonfliktního způsobu života ve společnosti, tak i v bezprostředním prostředí, ve kterém žije.

Velký význam pro naplnění trestní spravedlnosti má zvláštní forma probace, nazývaná parole. Je považována za pomyslný most mezi uvězněním a návratem odsouzeného zpět do společnosti a běžného života, proto je důležité postupné navracení odsouzeného, vedení a kontrola probačním úředníkem.⁴⁵

⁴⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 24-25

4.1.2 Mediacce

Mezi nejvýznamnější specifické mimoprocesní metody řešení trestních věcí v případech trestných činů, které jsou důsledkem konfliktního vztahu mezi jeho pachatelem a obětí, je mediace. Tato metoda nabízí stranám konfliktu jinou možnost řešení, tedy jinou cestu než je ta tradiční soudní. Mediace je chápána jako cesta, usnadňující řešení určité trestní věci mimo klasické trestní řízení a současně posiluje odpovědnost jak oběti tak i pachatele trestného činu za hledání tohoto „lepšího“ řešení.

Mediační proces velkou měrou „polidšťuje“ justiční systém, v tomto procesu se usnadňuje a usměrňuje rozhovor mezi obviněným a obětí. Mimo to se snaží o efektivní urovnání či zmírnění určitého konfliktního stavu spojeného s trestným činem a o odčinění jeho následků.

Práce mediátora je velmi různorodá, zahrnuje činnosti od shromažďování podkladů pro volbu co nejefektivnějšího procesního postupu až po vlastní zprostředkování urovnání určitého konfliktního stavu. Předpokladem této práce je pak uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným, dosažení vhodného a spravedlivého alternativního řešení.⁴⁶

4.2 HISTORICKÝ VÝVOJ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

PMS byla založena na základě stejnojmenného zákona č. 257/2000 Sb., který byl Parlamentem přijat v roce 2000, ale v účinnost vešel 1.1.2001.

Již v roce 1999 tehdejší ministr spravedlnosti Otakar Motejl navrhl změnu trestního řízení a také nový zákon o PMS. Již v době přípravy tohoto zákona se objevila nutnost připravit pro novou službu kvalifikované úředníky a asistenty, proto také vznikl projekt Kvalifikačního vzdělávacího programu pro úředníky a asistenty PMS.

Během let 1999-2000 byl realizován první ročník odborné kvalifikační edukace této profesní skupiny. Ze zahraničí jsme čerpaly z diskuzí a informací o této instituci, z vlastního území pak několikaleté zkušenosti s prováděním činností spojené s mediací a probací. Již před účinností zákona o PMS jsme měli připravené uchazeče o funkci úředníka či asistenta PMS.⁴⁷

⁴⁶ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 21-23

⁴⁷ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace : Možnosti řešení trestných činů*, 1. Vyd. Praha: Portál, 2010, s. 13

4.3 POSLÁNÍ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, která vychází ze spolupráce dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou těchto složek se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.⁴⁸

PMS vytváří vhodné podmínky k tomu, aby daná věc mohla být v přijatelných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, či by vazba mohla být nahrazena jiným vhodným opatřením. Poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje, kontroluje, hodnotí jeho chování a taktéž spolupracuje s jeho rodinou a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu opět vedl řádný život jako ostatní (§ 4 zákona o PMS).

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.⁴⁹

V rámci orientace na pachatele trestného činu se zabývá aktivní účastí na řešení jeho případu, snaží se podporovat a pomáhat jeho sociálnímu prostředí, pokouší se o zamezení sociální izolace, naopak se snaží o zachování trvajících či nově vznikajících kladných sociálních vazeb. V rámci orientace na oběti trestného činu se snaží zprostředkovávat možnosti jak dávat najevo jejich pocity spojené s trestným činem, dává jim možnost aktivně se podílet na řešení, poskytuje informace o důvodu pachatele ke spáchání trestného činu. V rámci orientace na společnost zajišťuje rychlé a ekonomicky výhodné řešení při porušení zákonných norem jedincem, zmírňuje všeobecný strach z kriminality, aktivně se podílí na prevenci aj.⁵⁰

4.4 ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Jejich výčet lze najít v ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) až e) zákona o PMS, patří sem tedy činnosti jako:

⁴⁸ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace : Možnosti řešení trestných činů*, 1. Vyd. Praha: Portál, 2010, s.14

⁴⁹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, [cit. 2012-1-24]. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/o-pms/>

⁵⁰ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z.: *Probační a mediační služba ČR, Právní rádce*, 2002, č. 8, s. 28

- obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí (vypracování tzv. zprávy před rozhodnutím);
- vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody;
- vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem (tzv. včasná pomoc);
- vykonávání dohledu nad chováním obviněného, sledování a kontrola obviněného v průběhu zkušební doby, kontrola výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, sledování výkonu ochranných opatření;
- sledování a kontrola chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

4.5 CÍLE PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Tato instituce má tři základní cíle při výkonu své činnosti, jsou jimi integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti.

Integrace pachatele – PMS usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, je uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – PMS se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Ochrana společnosti – PMS přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.⁵¹

Při realizaci těchto cílů bylo zapotřebí, aby byla služba PMS celostátně pokryta, tedy fungovala ve všech soudních okresech a měla určitou nezávislost a samostatné vedení, navzdory tomu že byly vymezené služby vůči orgánům činným v trestním řízení

⁵¹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, [cit. 2012-1-24]. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/o-pms/>

i ministerstvu spravedlnosti prostřednictvím zákona (viz. Příloha 2 – Organizační struktura PMS).⁵²

⁵² ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace : možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010

5 PRAKTICKÁ ČÁST - DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

V rámci praktické části mé bakalářské práce jsem se rozhodla věnovat zjišťování povědomí o tomto nejvíce ukládaném alternativním trestu u tří skupin obyvatelstva. Abych co nejlépe zjistila, jaké je, zvolila jsem metodu dotazníkovou, která je nejvíce využívána v pedagogickém výzkumu.

5.1 CHARAKTERISTIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazníkové šetření jsem provedla v únoru tohoto roku u studentů Univerzity Palackého v Olomouci, Pedagogické fakulty oboru Pedagogika - Veřejná správa, dále pak u strážníků Městské Policie a příslušníků Policie ČR. Počet respondentů byl u každé skupiny 50 odpovídajících, tedy celkový počet respondentů byl 150.

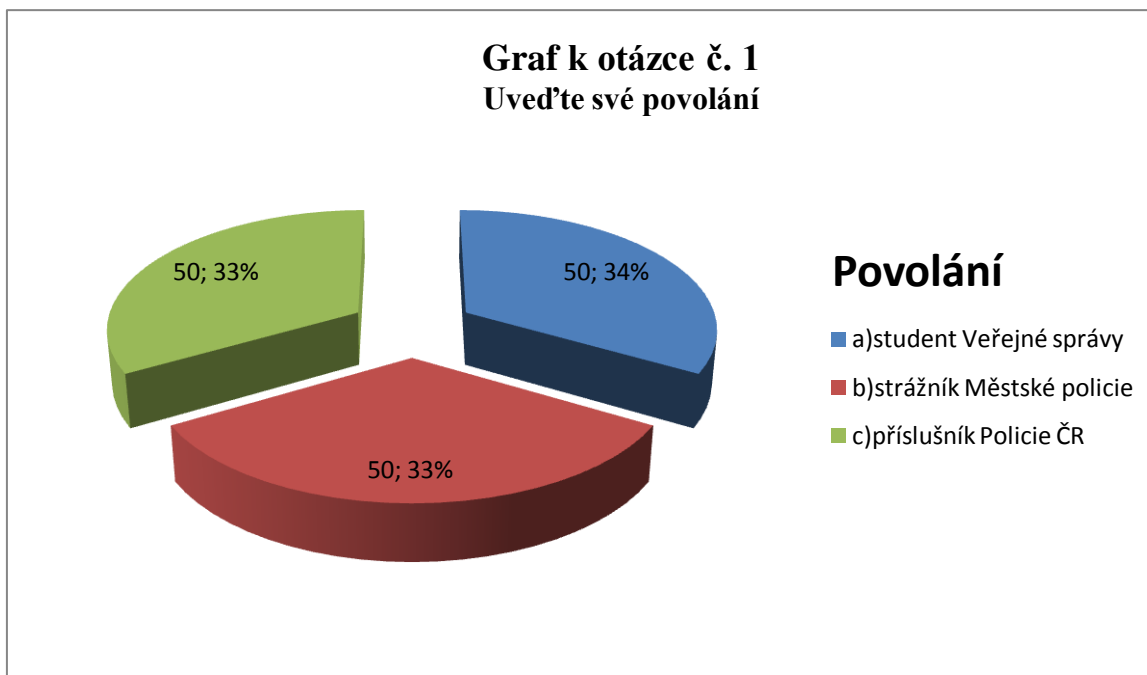
Dotazník obsahuje 15 otázek (viz. Příloha č. 3). Odpovědi jsou uzavřené a respondenti vybírají převážně ze tří možností, u otázky č. 3 lze označit více odpovědí, u otázek č. 8 a 9 pak respondenti rozdělili alternativní tresty od nejvíce resocializačních či prospěšných k nejméně, podle svého názoru. Pro otázky č. 3 a 4 jsem stanovila pracovní hypotézy.

1. Předpokládám, že studenti Veřejné správy se dozvěděli o alternativních trestech při výuce ve škole, strážníci Městské policie a příslušníci Policie ČR při výkonu své práce.
2. Předpokládám, že všechny skupiny mají za to, že mají dostatečné znalosti o tomto tématu.

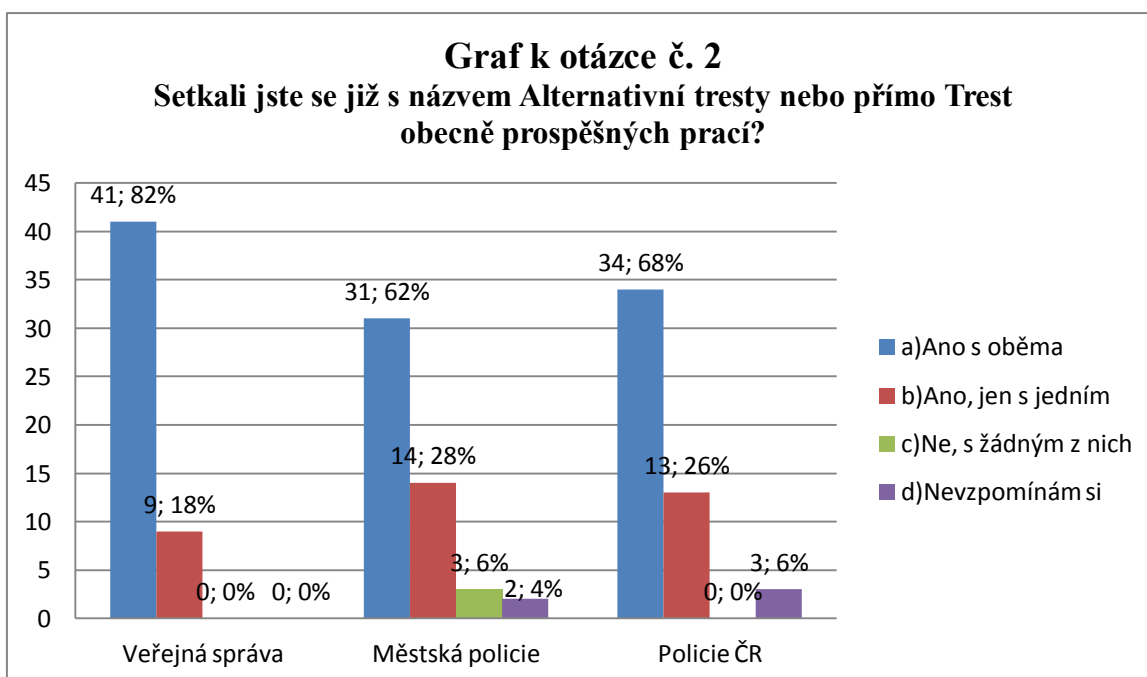
5.2 VYHODNOCENÍ

Pro lepší přehlednost jsem výsledky výzkumu znázornila pomocí grafů, ve kterých jsem uváděla jak samotný počet odpovědí jednotlivých respondentů dané skupiny na danou odpověď, tak i procentuální vyjádření podílu vůči celé skupině.

U každého grafu zvlášť, pak osvětlím zjištěná data k jednotlivým otázkám a jejich odpovědi.

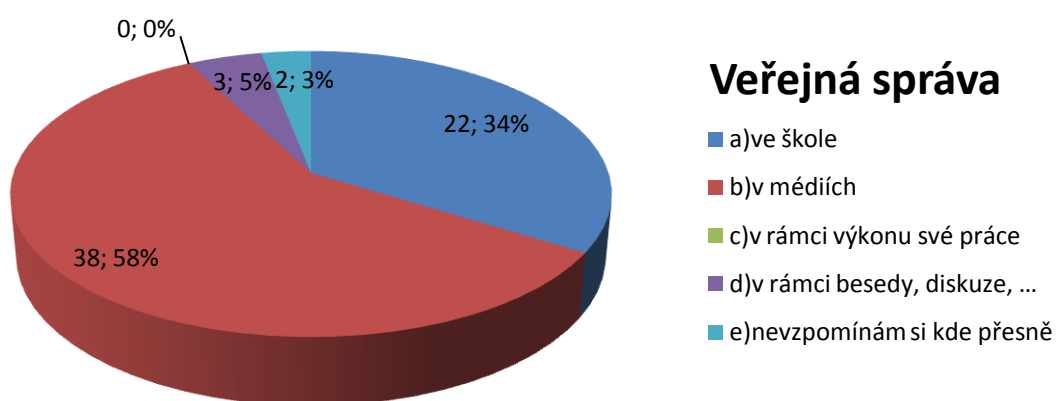

Celkový počet respondentů je 150. Z toho dotazník vyplnilo 50 příslušníků Policie ČR, tedy 33 %, 50 studentů Veřejné správy, což je 34% a 50 strážníků Městské policie.

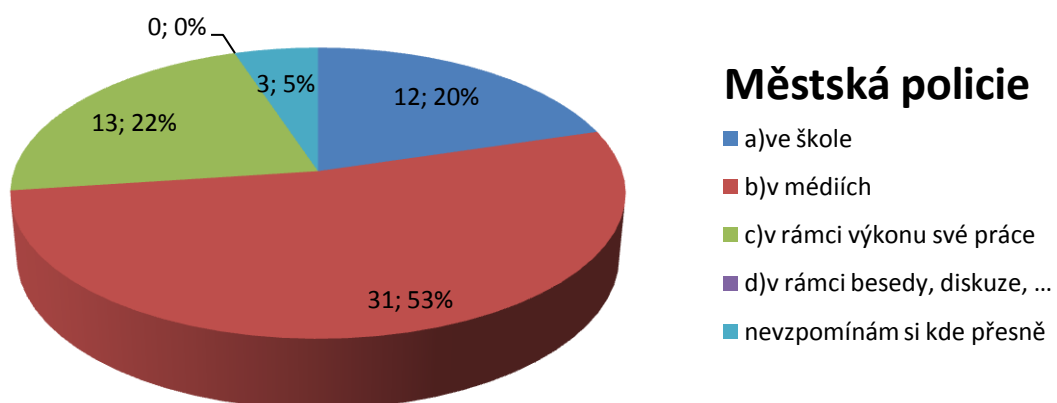

U této otázky se ve velké míře zjistilo, že všechny tři skupiny se s názvy Alternativní tresty i přímo Trest obecně prospěšných prací již setkali. U studentů veřejné správy tak odpovědělo 41 dotázaných, což je 82%, dále pak u strážníků Městské policie odpovědělo takto 31 dotázaných, což je 62% a u příslušníků Policie ČR pak 34 dotázaných, což je 68%.

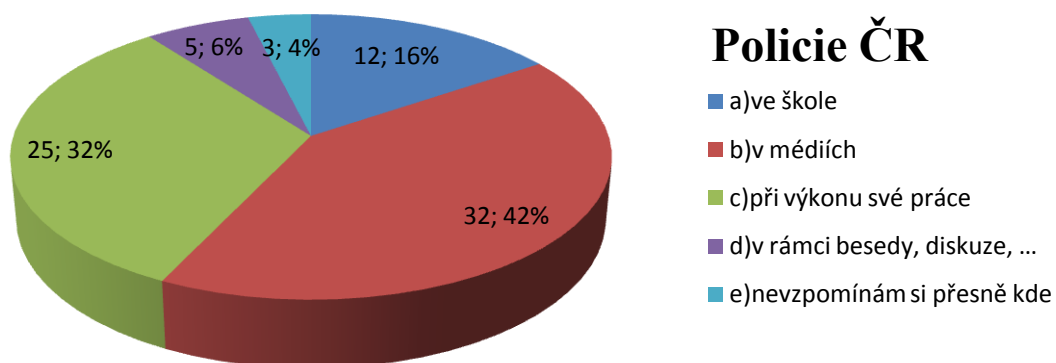
Graf k otázce č. 3
Pokud jste se s těmito instituty již dříve setkali, tak kde to bylo?

Graf k otázce č. 3
Pokud jste se s těmito instituty již dříve setkali, tak kde to bylo?

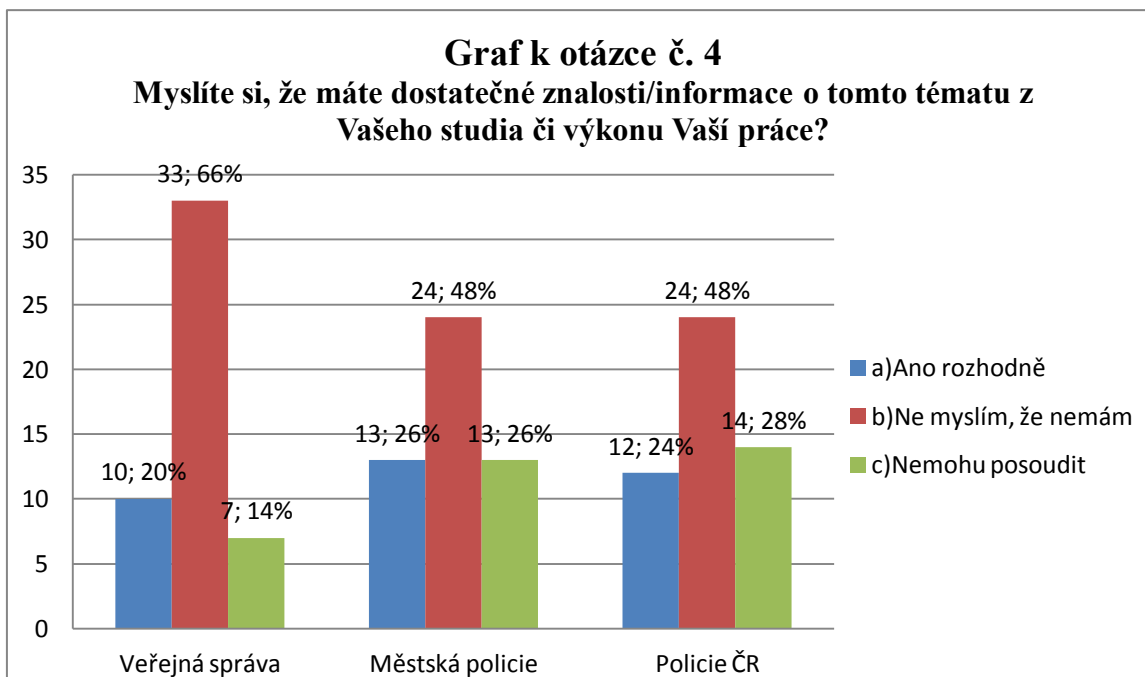
Graf k otázce č. 3
Pokud jste se s těmito instituty již dříve setkali, tak kde to bylo?

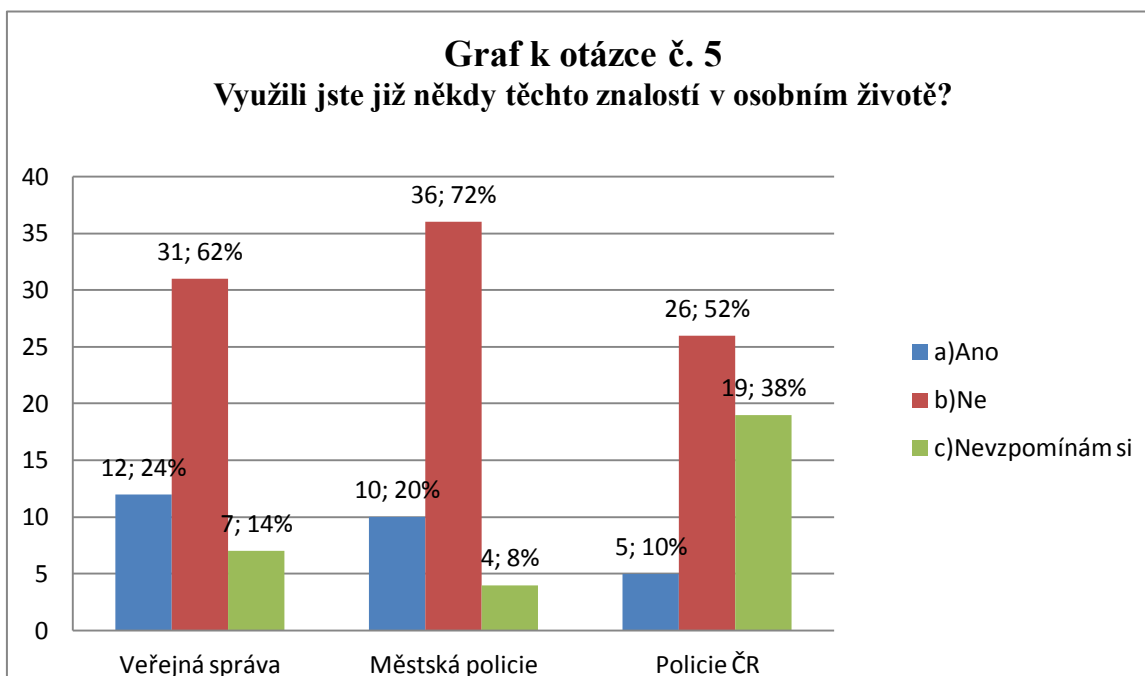
U této otázky mohli respondenti označit více odpovědí, což někteří z nich využili. Např. u studentů Veřejné správy označilo 13 respondentů 2 odpovědi a jeden označil 3 odpovědi. U strážníků Městské policie označilo 7 respondentů 2 odpovědi a jeden také označil 3 odpovědi. U příslušníků Policie ČR označilo 10 respondentů 2 odpovědi, 4 respondenti označili 3 odpovědi a 3 respondenti označili dokonce 4 odpovědi.

Z následujících grafů lze vyčíst, že všechny 3 skupiny se o tomto tématu dozvěděli z médií, což absolutně nepotvrdilo mou pracovní hypotézu. Studenti Veřejné správy takto odpověděli 38 krát, což je v celkovém podílu 58%, strážníci Městské policie takto odpověděli 31 krát, což je 53%, příslušníci Policie ČR takto odpověděli 32 krát, což je 42%.

U předpokládaných odpovědí byla u studentů Veřejné správy zakroužkována 22 krát možnost, že získali informace o tomto tématu v rámci vyučovaného předmětu ve škole. Naproti tomu u předpokládaných odpovědí strážníků Městské policie a příslušníků Policie ČR, že získali informace o tomto tématu v rámci výkonu své práce, bylo v případě strážníků odpovězeno 3 krát, což je 22%, u policistů 25 krát, což je 32%.

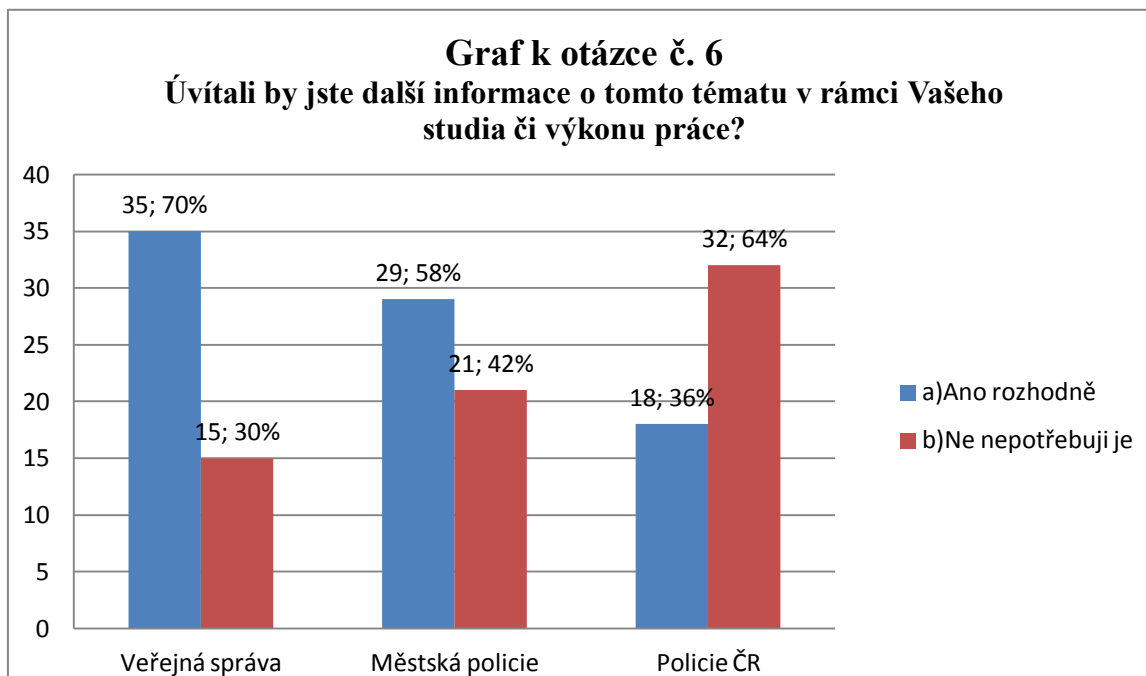

U této otázky jsem také stanovila pracovní hypotézu. Měla jsem za to, že všechny 3 skupiny respondentů si myslí, že mají dostatečné znalosti o tomto tématu z jejich studia či výkonu jejich práce, což se vůbec nepotvrdilo. U studentů Veřejné správy si to nemyslí 33 dotázaných, což je 66 %, u strážníků Městské policie a u příslušníků Policie ČR pak 24 dotázaných, což je 48%.

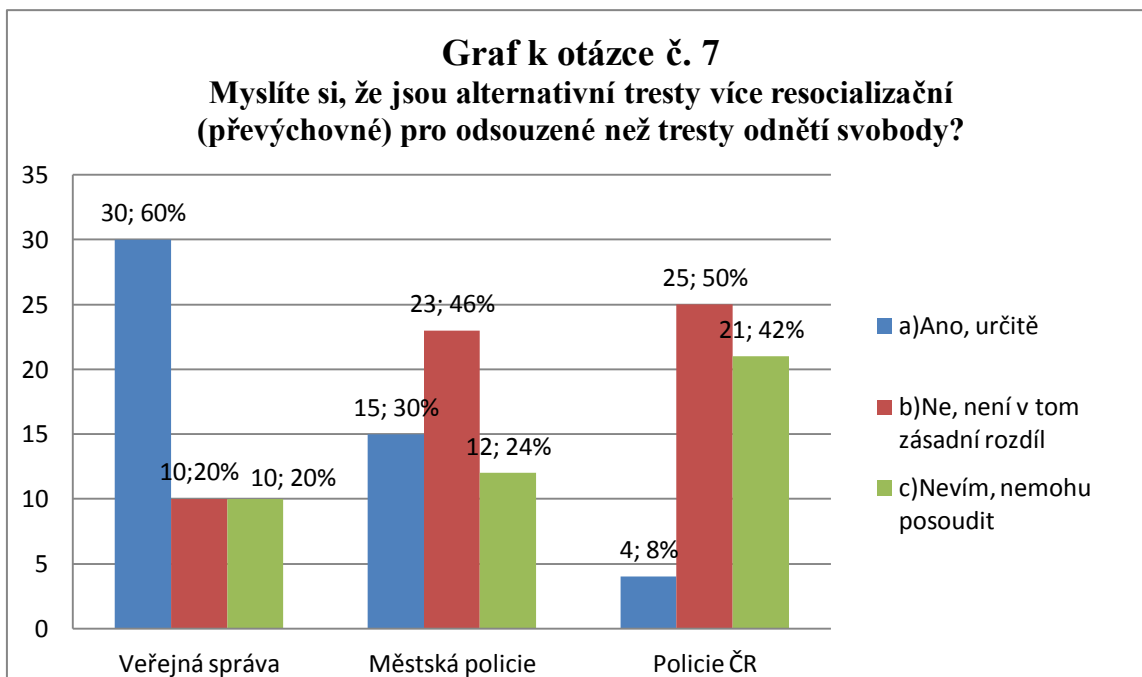
Z tohoto grafu lze vyčíst, že většina respondentů nikdy nevyužila znalostí o alternativních trestech ve svém osobním životě. U studentů Veřejné správy takto

odpovědělo 31 respondentů, což je 62%, u strážníků Městské policie takto odpovědělo 36 respondentů, což je 72%, u příslušníků Policie ČR takto odpovědělo 26 respondentů, což je 52%.

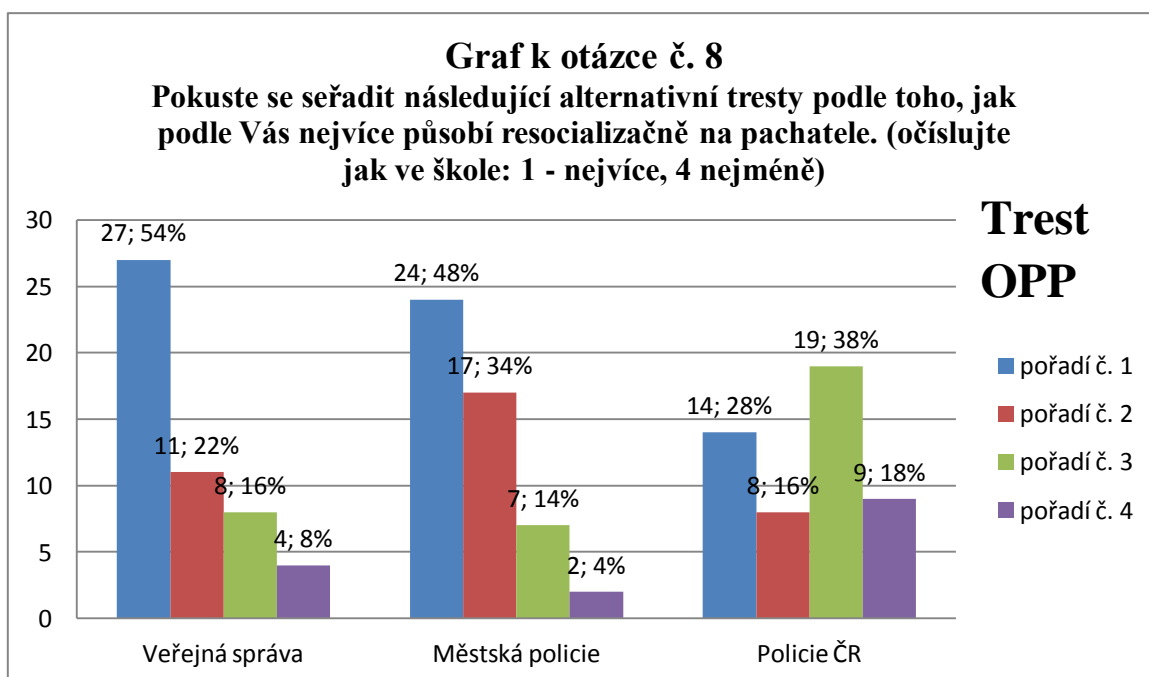
Z tohoto grafu lze vyčíst, že dvě skupiny respondentů, tedy studenti Veřejné správy a strážníci Městské policie by uvítali další informace o tomto tématu z jejich studia či výkonu práce. Odpovědělo tak u studentů 35 dotázaných, což je 70% a u strážníků 29 dotázaných což je 58%.

Příslušníci Policie ČR pak odpověděli ve větší míře, že tyto informace nepotřebují. Odpovědělo tak 32 respondentů této skupiny, což je 64%.

Z tohoto grafu lze vyčíst, že 2 skupiny respondentů považují alternativní tresty za méně resocializační vůči trestu odnětí svobody. U strážníků Městské policie takto odpovědělo 23 respondentů, což je 46%, příslušníci Policie ČR takto odpověděli v 25 případech, což je 50%

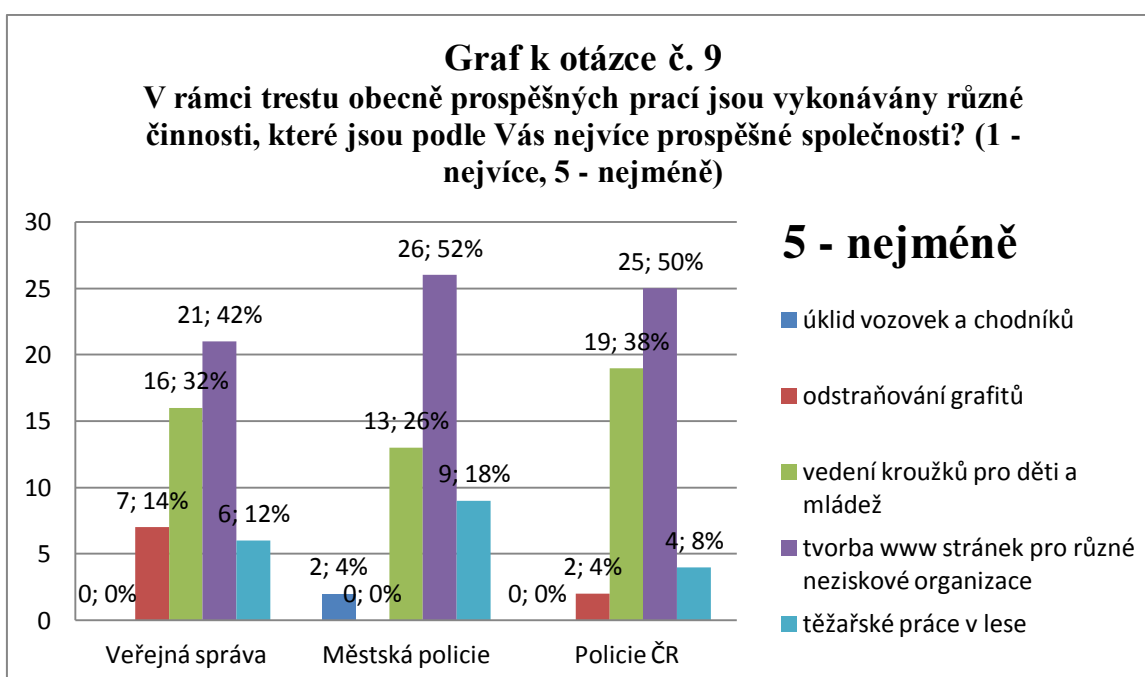
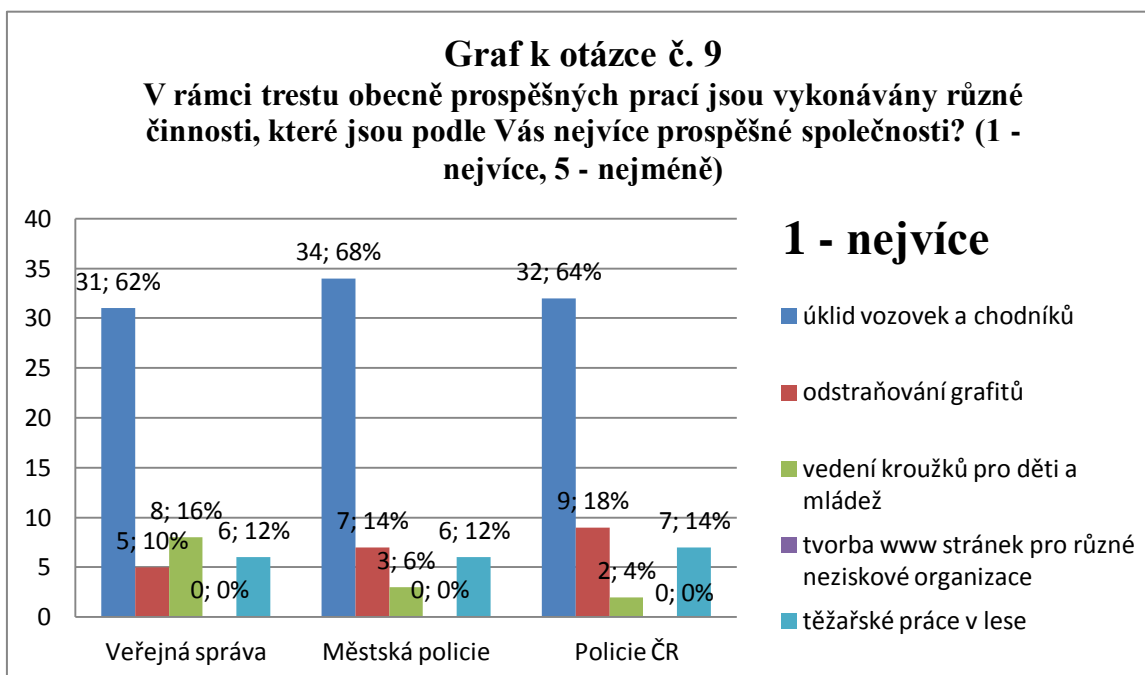
Naproti tomu studenti Veřejné správy mají opačný názor, kdy považují alternativní tresty za více resocializační vůči trestu odnětí svobody, odpovědělo tak 30 respondentů, což je 60%.

U této otázky jsem hodnotila přímo trest OPP, jak ho dané skupiny vnímají oproti dalším alternativním trestům, tedy na jakém pořadí se umístil.

Z daného grafu lze vyčíst, že dvě skupiny by ho umístili na první místo v rámci resocializace pachatele. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 27 respondentů, což je 54%, u strážníků Městské policie tak odpovědělo 24 respondentů, což je 48%.

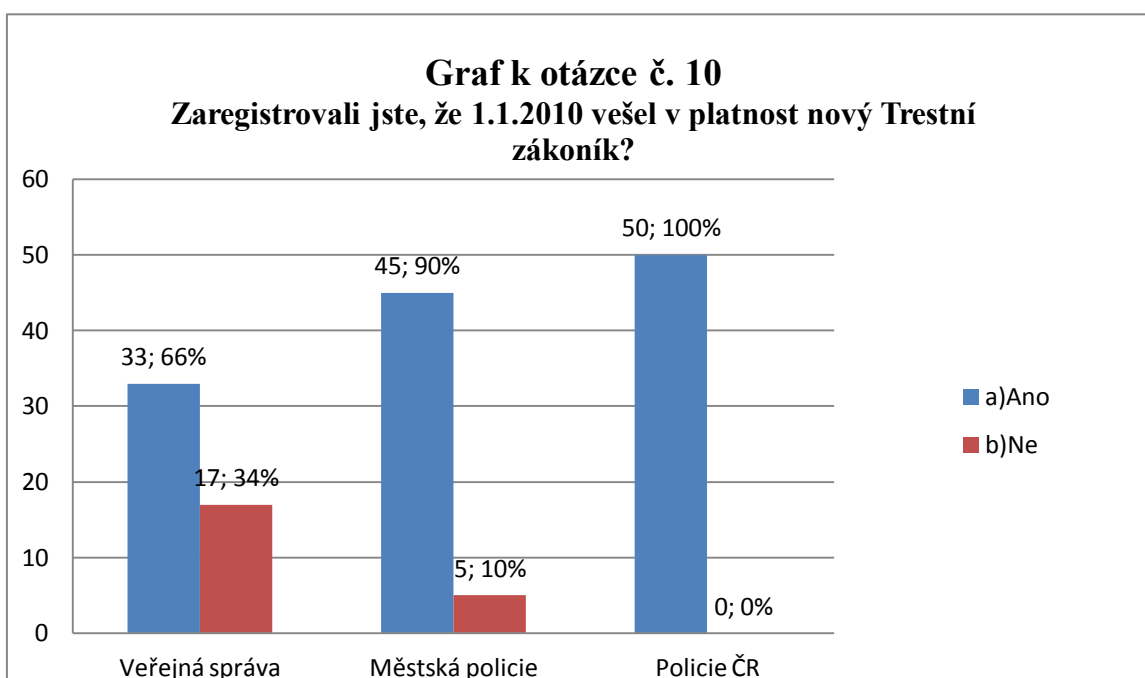
Naproti tomu příslušníci Policie ČR by jej umístili až na třetí místo, odpovědělo tak 19 respondentů, což je 38%.

U této otázky jsem hodnotila činnosti, které se zdáli respondentům nejvíce či nejméně prospěšné společnosti při vykonávání trestu OPP.

Z daných grafů lze jednoznačně dovodit, že nejvíce prospěšné se zdají být činnosti spojené s úklidem vozovek a chodníků. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 31 respondentů, což je 62%, u strážníků Městské policie 34 respondentů, což je 68%, u příslušníků Policie ČR 32 respondentů, což je 64%.

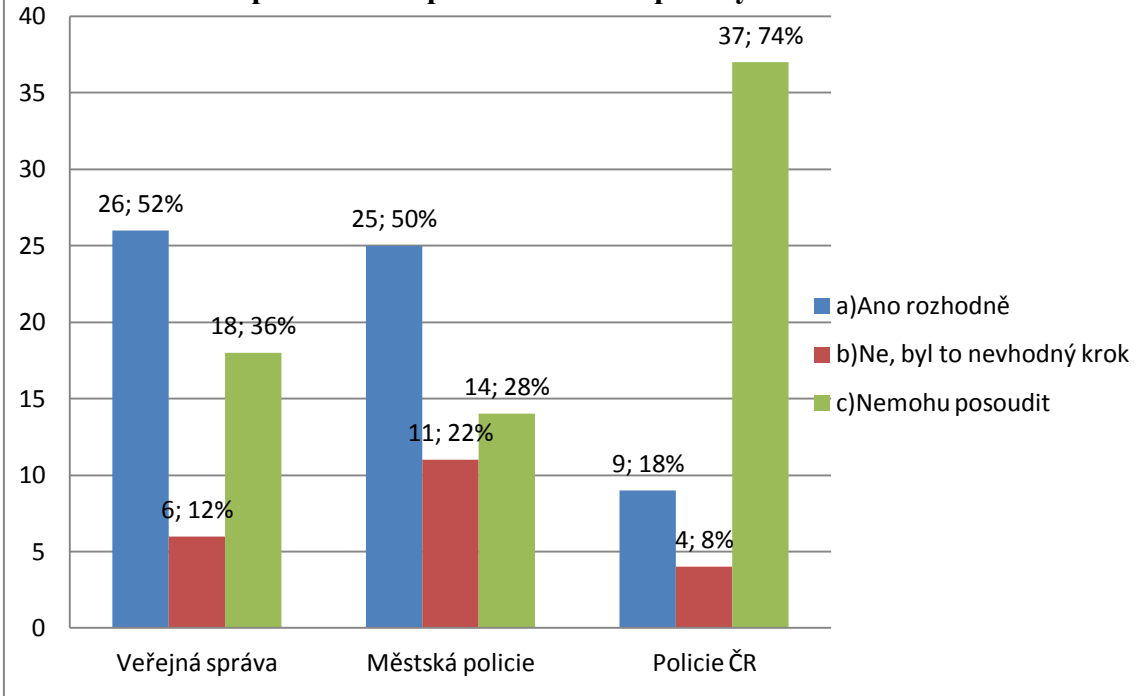
Oproti tomu za nejméně prospěšné činnosti opět všechny tři skupiny shodně označili tvorbu www stránek pro různé neziskové organizace. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 21 respondentů, což je 42%, u strážníků Městské policie 26 respondentů, což je 52%, u příslušníků Policie ČR 25 respondentů, což je 50%.

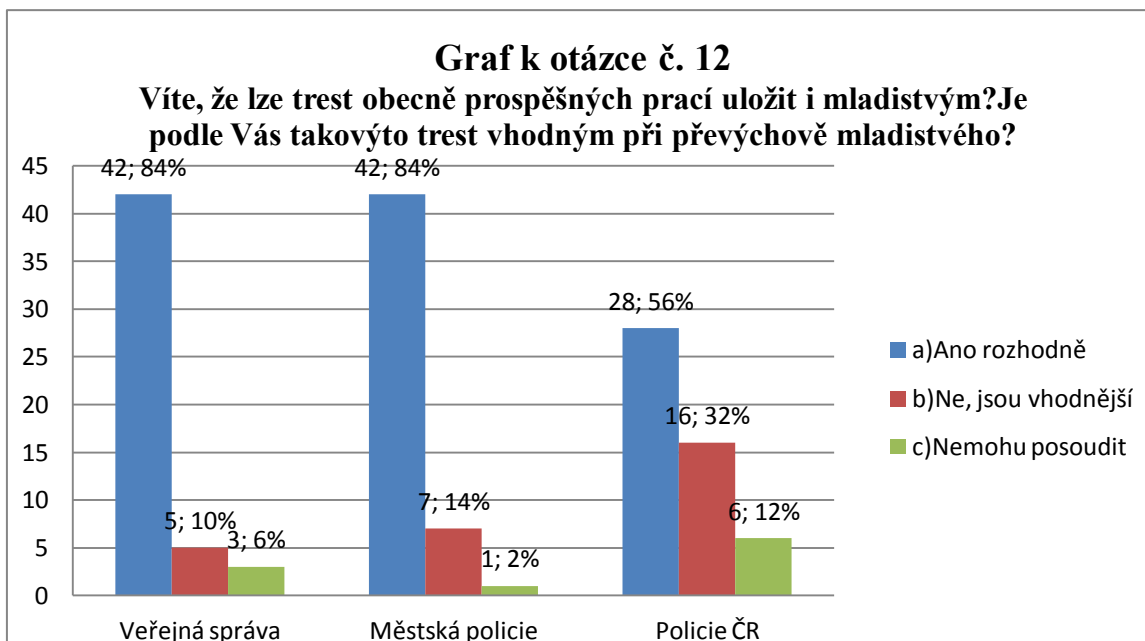
Z tohoto grafu lze vyčíst, že všechny tři skupiny zaregistrovali nový TZ. Dokonce u příslušníků Policie ČR bylo 100% kladných odpovědí. U zbylých dvou skupin jsem byla relativně překvapena, že povědomí o novém TZ nedosáhlo 100% kladných odpovědí. Ovšem výsledek se vždy pohyboval nad 50%. U studentů Veřejné správy tuto skutečnost zaregistrovalo 33 respondentů, což je 66%, u příslušníků Policie ČR 45 respondentů, což je 90%

Graf k otázce č. 11

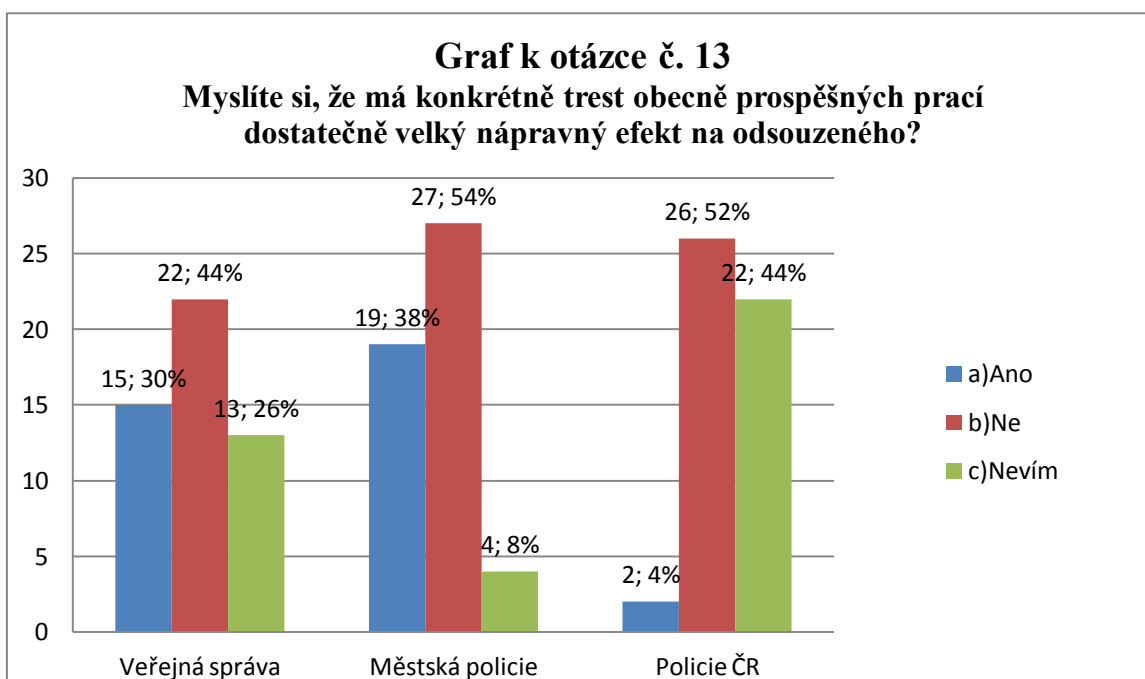
V rámci novelizace Trestního zákoníku, zákona č. 40/ 2009 Sb., lze vykonávat při OPP kvalifikované práce, tento trest tak může být uložen např. i pedagogům či zdravotníkům za méně závažný přečin. Je to podle Vás krok správným směrem?

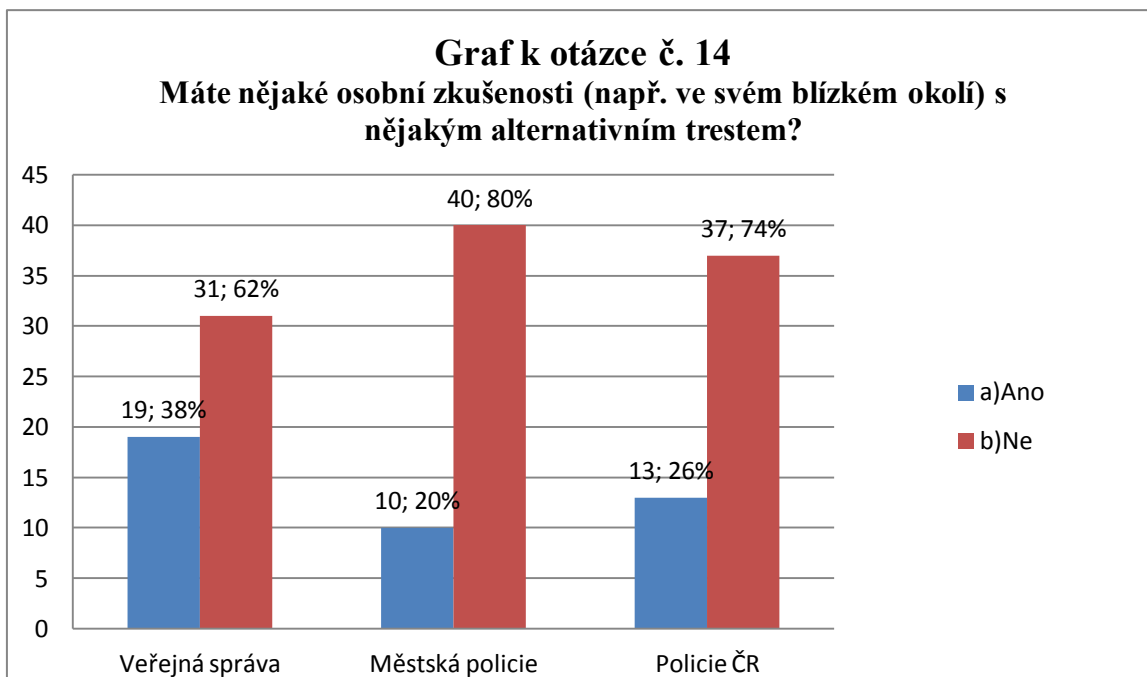
Z tohoto grafu lze vyčíst, že dvě skupiny se domnívají, že ukládání kvalifikovaných prací při výkonu trestu OPP byl krok správným směrem. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 26 respondentů, což je 52%, u strážníků Městské policie 25 respondentů, což je 50%. Oproti tomu příslušníci Policie ČR to nemohou nijak posoudit, odpovědělo tak 37 respondentů, což je 74%.

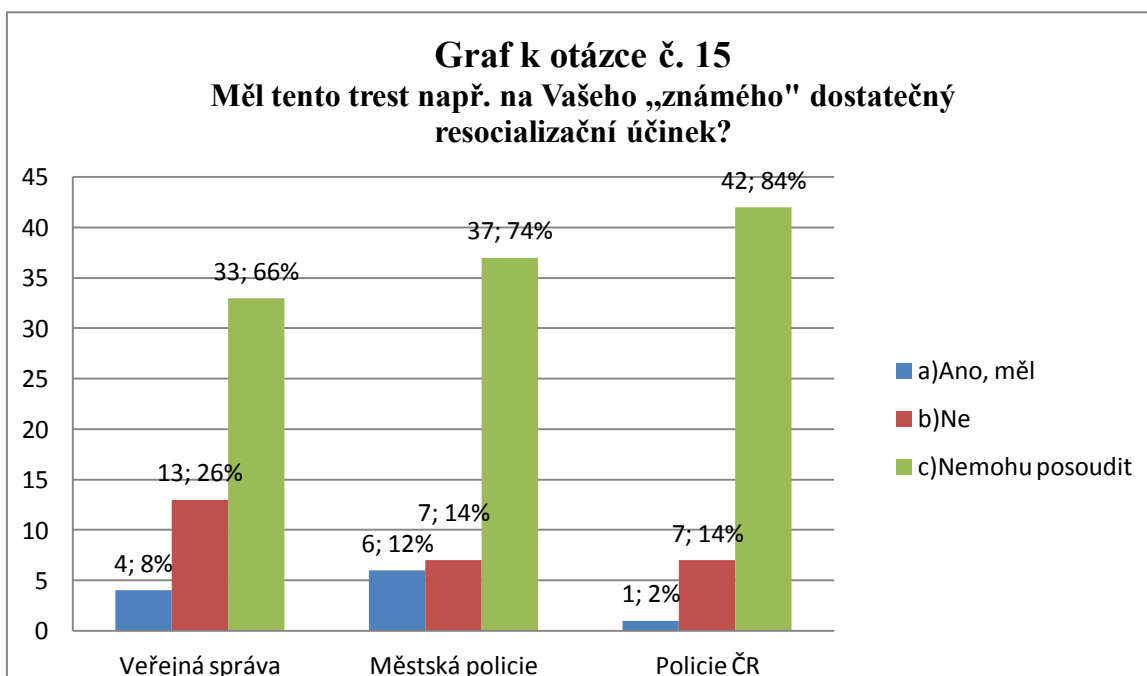
Z tohoto grafu jasně vyplívá, že si shodně všechny tři skupiny myslí, že ukládání trestu OPP mladistvým je vhodný při jejich převýchově. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 42 respondentů, což je 84%, u strážníků Městské policie 42 respondentů, což je 84%, u příslušníků Policie ČR 28 respondentů, což je 56%.

Z tohoto grafu jasně vyplívá, že si shodně všechny tři skupiny myslí, že trest OPP nemá dostatečný nápravný efekt na odsouzeného. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 22 respondentů, což je 44%, u strážníků Městské policie 27 respondentů, což je 54%, u příslušníků Policie ČR 26 respondentů, což je 52%.

Z tohoto grafu jasně vyplývá, že většina respondentů nemá žádné osobní zkušenosti s nějakým alternativním trestem. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 31 respondentů, což je 62%, u strážníků Městské policie 40 respondentů, což je 80%, u příslušníků Policie ČR 37 respondentů, což je 74%.

Z tohoto grafu jasně vyplývá, že respondenti nemohou posoudit resocializační účinek alternativního trestu na jejich známého. U studentů Veřejné správy tak odpovědělo 33 respondentů, což je 66%, u strážníků Městské policie 37 respondentů, což je 74%, u příslušníků Policie ČR 42 respondentů, což je 84%.

ZÁVĚR

V úvodu mé bakalářské práce jsem si vytýčila jako jeden z cílů, že se pokusím shrnout dostupné informace o právní úpravě trestu obecně prospěšných prací a jejich uskutečňování v praxi na pozadí teoretických východisek.

Lze konstatovat, že alternativní opatření se v uplynulých desetiletích výrazně posunuly dopředu kladným směrem, ovšem nebylo tomu vždy tak a neměly snadnou cestu během svého zavádění. Důvody jejich celosvětového zavádění jsou jasné, snaží se o pozitivní posun pachatele trestného činu k řádnému životu, zapojuje oběti trestných činů do řešení trestních věcí, jsou vhodným nástrojem ke snižování nákladů za věznění, čelí kriminalitě pomocí prevence atd.

Během zpracovávání práce jsem zjistila, že se tento konkrétní trest potýkal zpočátku s problémy ze strany soudů a obcí, které ho v případě soudů neukládaly a v případě obcí nezajišťovaly potřebné vhodné práce. Další překážkou při samotném zavádění tohoto trestu lze spatřovat v chybě zákonodárce, který se snažil bez předchozího testování a upevnění jejich efektivního výkonu, zavádět neuváženě rychle nové druhy alternativních řešení. Přitom v zahraničí v této oblasti probíhaly nejprve pilotní programy, které po zjištění své efektivity byly až poté zaváděny, popřípadě probíhaly úpravy v legislativě. Konkrétně u trestu OPP chyběla kontrola jeho výkonu, probační instituty, které měly uskutečňovat organizované probační služby v rámci celé republiky.

I navzdory těmto nastíněným problémům se trest OPP za několik let stal nejpoužívanějším alternativním opatřením svého druhu, nahrazující trest odnětí svobody, což je patrné i ze statistických údajů ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR.

Kladným posunem vpřed hodnotím novou kodifikaci TZ, která přivedla do oblasti tohoto alternativního trestu mnoho pozitiv. Mezi něž podle mě patří omezení opětovného ukládání tohoto trestu, kladným rovněž shledávám zpřísnění přepočtového pravidla na 1:1, rozšíření druhů vykonávaných prací a přiměřených opatření či omezení, velmi důležité bylo rovněž posílení pravomocí Probační a mediační služby a jejich pracovníků.

Ovšem s pozitivy přichází i většinou negativa, což se stalo i v tomto případě. Za nesprávný krok hodnotím rozšíření možnosti ukládat tento trest za všechny přečiny, či snížení maximální výměry trestu ze 400 hodin pouze na 300 hodin. Nemyslím si, že by odsouzený nebyl schopen tento počet hodin odpracovat ve prospěch společnosti.

V celkovém pohledu na tento trest však musím nicméně konstatovat, že se z mého pohledu jeví jako nejprospěšnější trest (předurčuje ho i název) pro samotnou společnost

i pro samotného odsouzeného. Odsouzený výkonem tohoto trestu vytváří pozitivní výsledky v podobě práce, čím je v určitém smyslu motivován k řádnému životu a návratu k němu, určitým „bonusem“ je pro něj navíc po splnění trestu čistý trestní rejstřík.

V současné době má být připravována také novelizace TŘ, uvidíme co ta v příštích letech přinese v této oblasti, doufejme, že „doladí“ doposud nevyřešené oblasti, jako je ukládání tohoto trestu neustále „nevhodným“ osobám. Za zmínku by určitě stál i rozvoj PMS v oblasti personální, neboť na jednoho probačního úředníka připadá nepřiměřené množství odsouzených.

Dalším ze stanovených cílů bylo zjistit povědomí o tomto trestu u tří skupin obyvatelstva (studenti oboru Pedagogika – Veřejná správa, strážníci Městské policie, příslušníci Policie ČR) zejména v oblasti jak si myslí, že jsou informovány o tomto tématu a kde tyto informace získaly a následně jsem je měla porovnat. Z mého výzkumu vyšlo najevo, že všechny tři skupiny se dozvěděly o tomto tématu překvapivě z médií, místo toho, aby měli informace ze svého studia či výkonu své práce. Vyšlo najevo, že si také myslí, že nemají dostatečné znalosti o tomto tématu.

Z tohoto hlediska bych navrhovala pro tyto skupiny rozšíření jejich znalostí o tomto velmi diskutovaném tématu. U studentů Veřejné správy, by se mělo v rámci vyučovaných právních předmětů věnovat více času informováním i o těchto variantách trestání. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že jsem se o tomto tématu v rámci studia dozvěděla až ve třetím ročníku. Navrhovala bych proto zařadit v rámci vyučovaných právnických disciplín více rozebírat alternativy trestání a více rozšířit povědomí studentů na této škole o těchto institutech. Možností je mnoho, tedy prohloubit (rozšířit) určitým způsobem učivo v rámci předmětu Právní propedeutika (1. ročník), Právo (2. ročník) a v neposlední řadě v rámci Trestního práva (3. ročník), neboť jak je patrné z provedeného výzkumu i studenti by ocenili více informací o tomto tématu při svém studiu. U strážníků Městské policie a příslušníků Policie ČR, bych také navrhovala prohloubit učivo v rámci jejich studia před výkonem svého povolání. Vždyť tyto dvě skupiny se právě mohou nejreálněji setkat s těmito alternativami trestání. Další možností jak by mohli rozšířit své znalosti, je pomocí pořádaných besed a školení svým zaměstnavatelem, který by je měl všeobecně vzdělávat v rámci jejich důležitých povolání. Doufám, že moje práce poukázala na tuto problematiku a bude nápomocna v jejím řešení, alespoň v rámci Pedagogické fakulty.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

I. Monografie

AGENTURA PYLON: *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1. vyd. Praha, 2010

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009

KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009

KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002

LATA, J.: *Účel a smysl trestu*, 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.: *Kriminologie*. 3.vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000

ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.: *Probace a mediace : možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010

II. Odborné články

BARBOŘÍK, M.: Trest obecně prospěšných prací: aktuální problémy a jejich řešení, *Trestní právo*, 2006, č. 5

HANÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J.: Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací, *Trestní právo*, 2005, č. 4

HEJDA, J.: Alternativní řešení sporů, *Právní rádce*, 2005, č. 4

CHROMÝ, J.: K efektivitě výkonu trestu obecně prospěšných prací, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 3

VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z.: Probační a mediační služba ČR, *Právní rádce*, 2002, č. 8

VŮJTĚCH, J.: Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, č. 4

III. Právní předpisy

Ústavní zákon č. 2/1993Sb. o Listině základních lidských práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

IV. Elektronické prameny

SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, [cit. 2012-1-24].

Dostupné na:

<http://www.spj.cz/opp/menu/meindex.php?source=info>

SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, [cit. 2012-1-24].

Dostupné na:

http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html

STATISTICKÉ ROČENKY, MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, Dostupné na:

<http://www.portal.justice.cz>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, [cit. 2012-1-24].

Dostupné na:

<https://www.pmscr.cz/o-pms/>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

TZ, nový TZ	- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Zákon o PMS	- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
Zákon o SVM	- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
LZPS	- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
OPP	- Obecně prospěšné práce
PMS	- Probační a mediační služba

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Statistické údaje

Příloha č. 2 – Organizační struktura Probační a mediační služby ČR

Příloha č. 3 - Dotazník

Příloha č. 1 – Statistické údaje

Pokud chceme získat co nejpřehlednější údaje o zastoupení jednotlivých druhů trestů v aplikační činnosti soudů, je potřeba je zobrazit prostřednictvím procentuálního vyjádření podílu aplikování jednotlivých druhů trestů. Následující tabulka č. 1 proto vyjadřuje procento, jímž byla aplikace daného trestu zastoupena ve vztahu k celkovému počtu odsouzených osob za příslušný kalendářní rok.

Všechny uvedené údaje z tabulky č. 1 i následujících lze čerpat ze Statistických ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR za příslušné roky ⁵³ převzaty jsou od autora Alternativních trestů a opatření v nové právní úpravě, F. Ščerby.

Tabulka č. 1 - Podíl aplikace hmotněprávních alternativních opatření a nepodmíněného trestu odnětí svobody

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nepodm. odnětí svobody	22, 84 %	23, 07 %	23, 31 %	27, 10 %	24, 51 %	22, 33 %	20, 83 %	14, 84 %	14, 81 %	14, 89 %	15, 18 %	14, 40 %	13, 03 %	13, 54 %	14, 14 %
Nepodm. odnětí svobody do 1 roku	14, 05 %	14, 30 %	14, 65 %	16, 62 %	15, 86 %	14, 82 %	13, 97 %	8, 95 %	8, 96 %	8, 94 %	9, 52 %	9, 10 %	8, 65 %	9, 14 %	9, 69 %
Podm. odsouz.	65, 00 %	63, 86 %	62, 21 %	61, 13 %	61, 01 %	56, 35 %	54, 53 %	53, 68 %	53, 95 %	52, 84 %	55, 66 %	60, 28 %	57, 51 %	55, 64 %	54, 95 %
OPP			2, 68 %	3, 28 %	5, 14 %	11, 21 %	14, 68 %	20, 62 %	20, 55 %	19, 04 %	18, 52 %	17, 67 %	16, 5 %	14, 77 %	15, 25 %

⁵³ Dostupné on-line na www.portal.justice.cz

Následující dvě tabulky nám znázorní, v jaké míře jsou jednotlivá alternativní opatření ukládána u konkrétních typů trestných činů. Jde o poměrně často páchané méně závažné delikty, u kterých lze využít širokou škálu alternativních opatření.

Jedná se tedy o trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171), ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 201), výtržnictví (§ 202), zanedbání povinné výživy (§ 213), ublížení na zdraví (§ 221 – úmyslná forma, § 223 – nedbalostní forma, § 224 – nedbalostní způsobení těžké újmy na zdraví či smrti), krádež (§ 247), zpronevěra (§ 248) a podvod (§ 250).

Údaje jsou uváděny za rok 2000 (tabulka č 2) a 2009 (tabulka č 3), které ohraničují první desetiletí 21. století. Samotné údaje v těchto tabulkách vyjadřují procento, v jakém byl trest nebo opatření ukládán za daný trestný čin, a to vzhledem k celkovému počtu uložených trestů (opatření) tohoto druhu v příslušném roce za všechny trestné činy.

Tabulky mají demonstrovat, za které trestné činy se alternativní tresty a opatření ukládaly nejčastěji.

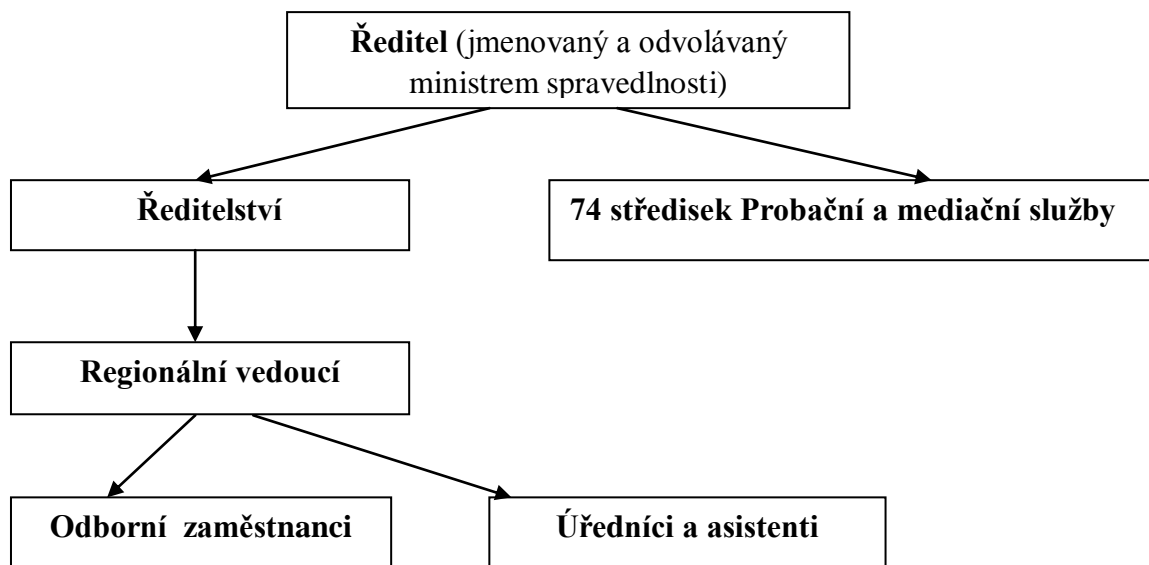
Tabulka č. 2: Ukládání trestů v roce 2000

	§ 171	§ 201	§ 202	§ 213	§ 221	§ 223	§ 224	§ 247	§ 248	§ 250
Podíl z celk. počtu tr. činů	5,99 %	2,05 %	4,90 %	7,29 %	3,29 %	0,92 %	2,31 %	26,45 %	4,08 %	7,82 %
Nepod. TOS do 1 roku	13,19 %	0,96 %	1,84 %	10,92 %	1,68 %	0,03 %	0,97 %	40,51 %	2,09 %	3,83 %
Podm. odsouz.	3,95 %	2,45 %	2,85 %	11,63 %	4,33 %	1,42 %	4,35 %	21,62 %	6,10 %	12,33 %
Peněžitý trest	13,36 %	5,71 %	7,84 %	0,03 %	5,96 %	4,34 %	3,75 %	13,55 %	2,83 %	4,12 %
OPP	8,79 %	2,03 %	5,55 %	7,28 %	4,15 %	0,47 %	0,99 %	35,47 %	4,12 %	6,31 %

Tabulka č. 3: Ukládání trestů v roce 2009

	§ 171	§ 201	§ 202	§ 213	§ 221	§ 223	§ 224	§ 247	§ 248	§ 250
Podíl z celk. počtu tr. činů	8,38 %	15,46 %	4,12 %	7,46 %	2,39 %	0,51 %	1,31 %	16,64 %	2,28 %	3,16 %
Nepod. TOS do 1 roku	16,87 %	4,16 %	2,14 %	12,95 %	0,99 %	0,03 %	0,39 %	38,86 %	1,13 %	1,41 %
Podm. odsouz.	3,45 %	21,64 %	3,26 %	11,79 %	2,52 %	0,82 %	2,38 %	12,10 %	3,78 %	4,59 %
Peněžitý trest	6,70 %	53,11 %	2,98 %	0,02 %	1,14 %	1,73 %	1,08 %	2,92 %	0,30 %	0,63 %
OPP	9,89 %	12,81 %	5,29 %	9,62 %	1,62 %	0,20 %	0,26 %	25,70 %	1,89 %	1,93 %

Příloha č. 2 – Organizační struktura Probační a mediační služby ČR

mediační činnost

probační činnost

obecně prospěšné práce

podmíněné propuštění s dohledem, domácí vězení

agenda mladistvých

Pozn.

Ministerstvo spravedlnosti vytváří podmínky pro PMS po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální, finanční

Regionální vedoucí je odpovědný za řádný chod středisek, je jmenovaný ministrem spravedlnosti.

Střediska PMS plní úkoly vůči soudům, státním zastupitelstvím, orgánům Policie ČR. Vyskytují se při okresních, obvodních, městských soudech.

Úředníci a asistenti provádí danou odbornou probační a mediační činnost, splňují náročné kvalifikační a vzdělávací podmínky. (§ 3 zák. o PMS)

Příloha č. 3 – Dotazník

Vážení studenti, strážníci Městské policie a příslušníci Policie ČR,

jmenuji se Markéta Psotová a studuji obor Pedagogika – Veřejná správa na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci ukončení studia právě zpracovávám bakalářskou práci na téma „Alternativní tresty – Trest obecně prospěšných prací“. Součástí mé práce je také výzkum. Ten provádím za pomoci dotazníku, a proto se na Vás obracím s žádostí o pomoc při jeho vyplňování. Doba vyplnění Vám zabere nejvýše 10 minut a informace získané dotazníkem budou využity pouze pro výzkumné účely. Dotazník je zcela anonymní.

Většina otázek obsahuje uzavřené odpovědi, u otázky č. 3 lze označit více odpovědí, u otázek č. 8 a 9 pak očísľujte odpovědi od nejvíce resocializačních či prospěšných k nejméně.

Mnohokrát děkuji za Váš čas a spolupráci.

1. Uveďte své povolání
 - a) student Veřejné správy
 - b) strážník Městské policie
 - c) příslušník Policie ČR
2. Setkali jste se již názvem Alternativní tresty nebo přímo Trest obecně prospěšných prací?
 - a) Ano, s oběma
 - b) Ano, ale jen s jedním
 - c) Ne, s žádným z nich
 - d) Nevzpomínám si
3. Pokud jste se s těmito instituty již dříve setkali, tak kde to bylo?
 - a) ve škole, v rámci vyučovaného předmětu (např. Teorie práva)
 - b) v médiích (internet, televize, noviny, rádio, ...)
 - c) v rámci výkonu své práce
 - d) v rámci besedy, diskuze, exkurze, školení při práci
 - e) nevzpomínám si přesně kde, ale slyšel jsem o nich
4. Myslíte si, že máte dostatečné znalosti/informace o tomto tématu z Vašeho studia či výkonu Vaší práce?

- a) Ano, rozhodně
 - b) Ne, myslím, že nemám
 - c) Nemohu posoudit
5. Využili jste již někdy těchto znalostí v osobním životě?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevzpomínám si
6. Uvítali by jste další informace o tomto tématu v rámci Vašeho studia či výkonu práce?
- a) Ano, rozhodně
 - b) Ne, nepotřebuji je
7. Myslíte si, že jsou alternativní tresty více resocializační (převýchovné) pro odsouzené než tresty odnětí svobody?
- a) Ano, určitě
 - b) Ne, není v tom zásadní rozdíl
 - c) Nevím, nemohu posoudit
8. Pokuste se seřadit následující alternativní tresty podle toho, jak podle Vás nejvíce působí resocializačně na pachatele. (očísľujte jak ve škole: 1 - nejvíce, 4 – nejméně)
- a) Trest obecně prospěšných prací
 - b) Domácí vězení
 - c) Peněžitý trest
 - d) Podmíněné odsouzení
9. V rámci trestu obecně prospěšných prací jsou vykonávány různé činnosti, které jsou podle Vás nejvíce prospěšné společnosti? (1 – nejvíce, 5 – nejméně)
- a) úklid vozovek a chodníků
 - b) odstraňování grafitů
 - c) vedení kroužků pro děti a mládež
 - d) tvorba www stránek pro různé neziskové organizace (např. školy)
 - e) těžařské práce v lese
10. Zaregistrovali jste, že 1.1.2010 vešel v platnost nový trestní zákoník?
- a) Ano
 - b) Ne

11. V rámci novelizace Trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), lze vykonávat při OPP kvalifikované práce (ve prospěch např. institucí zabývajících se vzděláváním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, ...), tento trest tak může být uložen např. i pedagogům či zdravotníkům za méně závažný přečin. Je to podle Vás krok správným směrem?
- a) Ano, rozhodně
 - b) Ne, byl to nevhodný krok
 - c) Nemohu posoudit
12. Víte, že lze trest obecně prospěšných prací uložit i mladistvým? Je podle Vás takovýto trest vhodným při převýchově mladistvého?
- a) Ano, rozhodně
 - b) Ne, jsou vhodnější
 - c) Nemohu posoudit
13. Myslíte si, že má konkrétně trest obecně prospěšných prací dostatečně velký nápravný efekt na odsouzeného?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
14. Máte nějaké osobní zkušenosti (např. ve svém blízkém okolí) s nějakým alternativním trestem?
- a) Ano
 - b) Ne
15. Měl tento trest např. na Vašeho „známého“ dostatečný resocializační účinek?
- a) Ano, měl
 - b) Ne
 - c) Nemohu posoudit

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Markéta Psotová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Alternativní tresty – Trest obecně prospěšných prací
Název v angličtině:	Alternative sentences – Community service sentence
Anotace práce:	<p>Tato předkládaná bakalářská práce se věnuje problematice alternativních trestů, blíže jsem popsala nejvíce ukládaný alternativní trest – trest obecně prospěšných prací. V současné době jsou věznice přeplněné, a proto je toto téma stále aktuální. Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. V samotném začátku teoretické části práce jsem se zaměřila na krátké pojednání o účelu a smyslu trestu, trestních sankcích. Poté jsem se zaměřila již na alternativní tresty, jejich užší a širší pojetí, hodnocení oproti trestům odnětí svobody. Největší část teoretické části práce zaujímá podrobné seznámení s trestem obecně prospěšných prací. Popsala jsem zde jeho platnou zákonnou úpravu, možnosti uložení, přeměnu tohoto trestu, ukládání trestu mladistvých, výhody oproti trestu odnětí svobody apod. Poslední částí je pak kapitola o probační a mediační službě, jejích metodách, činnostech, historii atd. V praktické části se zabývám povědomím tří skupin obyvatelstva (studenti Veřejné správy, strážníci Městské policie, příslušníci Policie ČR) o tomto trestu a jak vnímají své znalosti o tomto trestu. Abych získala tyto informace provedla jsem dotazníkové šetření.</p>
Klíčová slova:	trest, alternativní tresty, trest obecně prospěšných prací, trestní zákoník, Probační a mediační služba ČR
Anotace v angličtině:	<p>The submitted thesis deals with the issue of alternative punishment, in more detail I described the most often used type of alternative punishment - punishment of community service. Currently, prisons are overcrowded, which makes this topic still current. The thesis is divided into two main parts - the theoretical and the practical one. In the very beginning of the theoretical part, I focused on a short treatise on the meaning and purpose of punishment,</p>

	<p>criminal penalties. Then I focused on alternative punishments, the narrower and broader concepts and the advantages or disadvantages compared to prison punishment. The largest part of the theoretical part represents a detailed explanation of the punishment of community service. I described the valid statutory provisions, saving options, conversion of the death penalty, sentencing juveniles advantages over imprisonment, etc. The last section is the chapter on probation and mediation service, its methods, activities, history, etc. In the practical part is concerned with awareness of the three groups (students of Public administration, City Police officers, by police) of this sentence and how they perceive their knowledge about this sentence. To obtain this information, I conducted a questionnaire survey.</p>
Klíčová slova v angličtině:	punishment, alternative punishments, community service, criminal code, the Probation and Mediation Service
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 - Statistické údaje Příloha č. 2 – Organizační struktura Probační a mediační služby ČR Příloha č. 3 - Dotazník</p>
Rozsah práce:	53 stran
Jazyk práce:	český jazyk